

ICEG EUROPEAN CENTER

VÉLEMÉNY

Kovács Olivér

ALAPOK A VERSENYKÉPESSÉG MODERN ÉRTELMEZÉSÉHEZ
Magyarország versenyképességének alakulása

No.
35

2014
február

Kovács Olivér

Alapok a versenyképesség modern értelmezéséhez*

Magyarország versenyképességének alakulása

*A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 Nemzeti Kiválóság Program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

A kifejtett vélemény a szerző sajátja, és nem feltétlen tükrözi az ICEG European Center álláspontját. Kovács Olivér, tudományos munkatárs, ICEG European Center. E-mail: okovacs@iceg.hu

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló	3
1. Bevezetés	5
2. A versenyképesség modern értelmezése	6
2.1 A versenyképesség modern kontextusa.....	6
2.2 Gondolatok a versenyképesség értelmezéséről és a nemzetállam jelentőségéről	8
3. IMD Versenyképességi Évkönyv 2013	13
3.1 Az Évkönyv módszertani háttere.....	13
3.2 A 2013-as Évkönyv eredményei	15
3.3 Az innovatív és erősen decentralizált országok versenyképessége	20
4. Magyarország versenyképessége régiós összevetésben	26
5. Konklúzió	32
Hivatkozásjegyzék	35
Függelék	39

Vezetői összefoglaló

Tanulmányunkban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a modern versenyképességi felfogás tükrében mit mondhatunk Magyarország pozíciójáról egy konkrét, az IMD Versenyképességi Évkönyvének trendszemléletű elemzése útján.

Elemzésünkben először (2. fejezet) a modern versenyképesség értelmezésének kérdését jártuk körbe a világgazdaság kontextusát figyelembe véve. Tárgyaltuk a modern versenyképességi értelmezés aspektusait, majd (3. fejezet) amellet érveltünk, hogy a versenyképesség és az innováció összefügg, illetve az innovációs aktivitás jobb ott, ahol föderális, vagy erőteljesen decentralizált rendszer működik. Az IMD üzleti iskola Versenyképességi Évkönyvének adatbázisára építkezve ezért az innovatív és erősen decentralizált európai országokra koncentráltunk versenyképességi elemzésünk során (Svájc, Svédország, Németország, Hollandia, Finnország, az Egyesült Királyság és Ausztria). Mindez a modern versenyképességgel kapcsolatos értékek és tényezők megismeréséhez járult hozzá. Ezek után (4. fejezet) Magyarországra koncentráltunk és a régiós versenytársakkal (Visegrádi országok: Csehország, Lengyelország és Szlovákia) történő összevetésben ismertettük a folyamatokat. A tanulmány megállapítja, hogy Magyarország tartósan veszít versenyképességéből a nemzetközi porondon. Megakadt dinamikus felzárkózási folyamata, mitöbb, a Visegrádi országok közt is a leszakadó és kívülálló (*outsider*) benyomást erősíti. Hogy ezen túljusson, a stabilitási kultúra kifejlődésére, a jó kormányzás alapértékei szerinti viselkedésre – például a fenntarthatóan kiegyensúlyozott államháztartásra, a hitelesség és áttekinthetőség, valamint elszámoltathatóságot biztosító intézményi fékek és ellensúlyok rendszerére – van szükség. Végezetül (5. fejezet) a tanulmány legfőbb tanulságait ismertettük, amelyek Magyarország számára is relevánsak:

1) A modern versenyképesség értelmezése az állami és piaci dimenziók együttes figyelembe vételét

igényli: A társadalmi-gazdasági tanulás volt, és marad a fejlődés meghatározó motorja, aminek életben tartását és előmozdítását a politika és az intézmények egymást kiegészítő, s egymásra épülő, szerves működése szavatolhatja. Ahogy azt láttuk, az intézményi struktúra hat az innovációs teljesítményre (a magán és közszférában egyaránt). Ezért a versenyképesség kultiválása az állami és piaci keretek és folyamatok együttes szemrevételezésével érhető el a legjobban.

2) A versenyképességet támogató makrogazdasági stabilitás nem pusztán számszaki

megfelelésekben értendő: Mindenképpen szükségeltetik annak elfogadása, hogy az olyan kategóriáknak, mint a szabályozás minősége, a felelős gazdálkodás mikéntje, a jó kormányzás, az áttekinthetőség stb. számszerűsíthetősége kérdéses. Ez nem jelenti azt, hogy a versenyképesség erősítése olyan makroökonomiai stabilizációval szorgalmazandó, amelyik pusztán a számszerűsíthető célokra (optimálisnak gondolt deficit és adósságráta célok, 3% valamint 60%) fókuszál. Az ilyen stabilizáció a destabilizáció felé vezet, ahogy ezt Magyarország esete példázta.

3) Az állami szektorbeli innováció a versenyképesség támogatója:

A stabil és kiszámítható jogi és adminisztratív keretrendszer biztosításán túlmenően az innovációs aktivitás serkentésére és folytatására van szükség az állami szektorban is. Így a szolgáltatások minőségén, a hozzáférés mértékén lehet javítani, ami fájdalmas kiigazításokkal jellemezhető jelenünkben egy bizalmat fenntartó, regeneráló csatorna lehet. E tekintetben tudatosítandó, hogy a bizalmi bázist megbontó bizonytalanságot nem célszerű növelni, azaz nem célszerű hektikus változtatásokra törekedni. A *korlátozottan diszkrecionális* beavatkozást, az inkrementális innovációkat kell elsősorban szorgalmazni e tekintetben, amelyek nem egy rögtönzések gazdaságpolitikába, hanem egy világos víziót megtestesítő, konszenzuson nyugvó, szélesebb stratégiába ágyazottak.

4) **Strukturális váltási képesség és az alapértékek fenntartása egyszerre cél:** A korábbi pontokban megfogalmazottakat oly módon érdemes a gyakorlatban követni, hogy ne sérüljenek az olyan alapértékek, mint a transzparencia, az elszámoltathatóság, vagy az üzletmenet gördülékenységének előmozdításáért való folytonos küzdés. De ide tartozik a felelős költségvetési politika is, amely a makrogazdasági instabilitás valószínűségét fiskális oldalról minimalizálja. *A gazdaságpolitikának az adott ökoszisztéma strukturális váltási képességének javításán kell dolgoznia.* Teheti ezt úgy, hogy támogatja a tudástranszfert, a kutatás-fejlesztést, valamint a technológiai és nem-technológiai innovációs tevékenységeket, elősegíti a hazai vállalatok transznacionalizálódását, azaz a globális értékláncba való mélyebb integrációját, valamint a jövőbe való befektetéssel a szociális és infrastruktúrális dimenzióban diszkrecionális beavatkozási képessége – ami felelős költségvetési gazdálkodás eredménye lehet – birtokában investál (oktatás, képzés, egészségügy stb.) azért, hogy stabilabb alapot adjon az inkluzív növekedésnek.

5) **A puha tényezők bekapcsolása előremutató a versenyképesség értelmezésekor:** A közgazdaságtudomány terén zajló paradigmaváltásba jól illeszthető az IMD Versenyképességi Évkönyvének módszertana. A főáramban még mind a mai napig uralkodó, de visszaszorulóban lévő matematikai modellezhetőség és a számszerűsíthető tényezőkre történő kizárólagos koncentráció dogmáját az Évkönyv egyértelműen meghaladja. *Ez azt jelenti, hogy a versenyképesség modern megítélésekor vissza kell csatolni a közgazdasági elemzésekbe a társadalomtudományokban jól ismert puha kategóriákat,* úgymint a bizalmat, a szavahihetőséget, az informális intézményeket. Ezek nem könnyen számszerűsíthetőek, ugyanakkor a különféle rangsorok változását erőteljesen magyarázzák, hisz a gazdaságpolitika végrehajtása szempontjából elemi fontosságúak.

6) **Törekedni kell a versenyképességi mérési módszerek gyenge pontjainak kijavítására:** Végezetül, és az ötödik ponthoz kapcsolódóan, a versenyképesség mérésében rejlő bizonytalanságra érdemes nagyobb hangsúlyt fektetni (Ez megjelenik az IMD Versenyképességi Évkönyv esetében is). Legalább két gyengéséget lehet kiemelni: (i) A globális értéklánc fejlődése miatt egyre fontosabbá válna nem csak az adott országban tevékenykedő vállalatvezetőket, hanem a külföldön tevékenykedő, értékláncban fontos pozíciót betöltő tagvállalatainak, partnereinek is a véleményét megismernünk. Ide sorolhatóak még a kockázati tőkealapok, az üzleti angyalok, a re-exportőrök, a finanszírozó külföldi anyabankok stb. (ii) A statisztikai adatokra építve érdemes óvatos következtetéseket, gazdaságpolitikai ajánlásokat megfogalmazni. Azok precizitása és valóság hűbbé tétele továbbra is feladat. Hiszen a szolgáltatás kereskedelem rögzítése statisztikai anomáliákkal terhes, az *offshore outsourcing* pedig nem látható GDP-t termel, amelyek figyelembe vétele a termelékenységet, a versenyképességet is más megvilágításba helyezné.

1. Bevezetés

A 2008-as pénzügyi és reálgazdasági válság előtt a közgazdaságtudomány főáramában sokáig tartotta magát az a vélekedés, hogy komolyabb makrogazdasági instabilitásra csak a fejlődő és feltörekvő gazdaságok hajlamosak. A 2008 után eszkalálódó világméretű trauma azonban egyértelművé tette, hogy eme föltevés fölött eljárt az idő. A fejlett világban indult meg és kapott szárnyra az eladósodás – növelvén az adósságválság kockázatát –, a makrogazdasági instabilitás, a strukturális egybehangelatlanság időszaka, amelyet növekvő munkanélküliség, romló termelékenységi és növekedési minták követtek. Európában mindez a fiskális unió nélküli valutaunió strukturális válságában csúcsonyult ki, ami a mai napig megoldatlan és kurrens folyamat.

Egy ilyen korban az országok *versenyképességének* kérdése, s annak javíthatósága a szokásosnál is nagyobb figyelmet kap. Ahogy Szentés (2012) rámutat, az angol verseny (*competition*) és az ebből adódó versenyképesség (*competitiveness*) szavak latin eredetűek, forrásuk a „com-petere” szó, amely eredeti jelentését tekintve „együtt keresni” valamit, vagyis valamilyen cél (kihívásokhoz való alkalmazkodó képesség javítása) elérésére közösen törekedni kisebb és nagyobb léptékű innovációk révén.

Tanulmányunkban arra a kérdésre keressük a választ, hogy a modern versenyképességi felfogás tükrében mit mondhatunk Magyarország pozíciójáról egy konkrét, az IMD Versenyképességi Évkönyvének trendszemléletű elemzésén keresztül. Elemzésünk természeténél fogva igényli, hogy körvonalazzuk a modern versenyképesség értelmezését, s a kontextus és viszonyok föltérképezése után törekedjünk konkrét empirikus elemzés elvégzésére is. Utóbbihoz az IMD üzleti iskola évente kiadott Versenyképességi Évkönyvének adatbázisát használjuk fel.

A tanulmány szellemi íve tehát a versenyképesség modern felfogása felől indul (*2. fejezet*), amelynek során tárgyaljuk a modern gazdasági berendezkedés kontextusát, s rávilágítunk, hogy bár a globalizáció korában a kihívások kezelése mintha globális kormányzás iránt teremtené igényt, mégis azt kell belátnunk, hogy a hatékony kormányzás nem a globális szinten keresendő elsősorban, hanem a nemzetállamok és kormányok szintjén. Hangsúlyozzuk, hogy egy adott ország versenyképességének elemzésekor nem feledkezhetünk meg az interdependenciákról, s arról, hogy a magánszektor és az állami szektor egyaránt figyelembe veendő területek, innovációs tevékenységük (technológiai és nem-technológiai) meghatározó fontosságú. A versenyképességi gondolkodás során felhívjuk a figyelmet arra, hogy az országimázs a versenyképesség egyik indikátora lehet, a rugalmasság és alkalmazkodóképesség a siker kulcstényezői között szerepel, illetve a fejlődés valódi útja a globalizáció elfogadása, a világgazdaságba való beágyazódás lehet. A következőkben (*3. fejezet*) amellet érvelünk, hogy a versenyképesség és az innováció összefügg, illetve az innovációs aktivitás jobb ott, ahol föderális, vagy erőteljesen decentralizált rendszer működik. E felismeréstől vezérelve és az IMD adatbázisára építkezve a következő európai országokra koncentrálunk röviden: Svájc, Svédország, Németország, Hollandia, Finnország, az Egyesült Királyság és Ausztria. Ezt követően pedig (*4. fejezet*) Magyarországra tekintünk és a régiós versenytársakkal (Visegrádi országok: Csehország, Lengyelország és Szlovákia) történő összevetésben ismertetjük a folyamatokat. Bemutatjuk, hogy Magyarország tartósan veszít nemzetközi versenyképességéből. Megakadt dinamikus felzárkózási folyamata, mitöb, a Visegrádi országok közt is a leszakadó és kívülálló (*outsider*) benyomást erősíti. Végezetül (*5. fejezet*) néhány összefoglaló megállapítás után vázolunk hat általános, a versenyképesség értelmezésével és értékelésével kapcsolatos tanulságot.

2. A versenyképesség modern értelmezése

2.1 A versenyképesség modern kontextusa

Az 1970-es évek óta tartó információs forradalom a világot még komplexebbé tette, amelyet egyszerre ural az aszimmetrikus interdependencia, a növekvő bizonytalanság. Egy ilyen világban a versenyképesség igazi fokmérője az, hogy milyen módon képes a mikroszféra (a vállalkozók, a vállalatok) a globális értéklánca integrálódni és hatékonyabb erőforrás-allokációkon keresztül folyamatos innovációs tevékenységet folytatni (Szentés, 2011ab; Aghion, 2012). Meg kellett haladni az olyan versenyképességi koncepciókat, amelyek a kontinensek, nemzetek és régiók versenyképesség javítását bizonyos gátló tényezők és szűk keresztmetszetek könnyű megszüntetésével képzelte el úgy, hogy eközben a strukturális váltási képesség alapvető javítását elhanyagolta (Stöhr, 1985:290; Rodrik, 2012). *A globalizációval párhuzamosan tehát a közgazdaságtudomány versenyképesség felfogása is fejlődött.*

A globalizáció a folyamatos integráció irányába ható, szimultán folyamatok eredőjeképp létrejövő jelenség, amikor is az áru, a tőke, a munkaerő, a technológia, az információ és még megannyi dolog határokon túllépve „globális falu” kialakulásához vezet (Carpenter – Marshall, 1960). A földgolyó egészére kiterjedő folyamatok korát éljük tehát. Az enciklopédiák-atyja, Meydan Larousse szerint a globalizáció szó jelentése nem más, mint „teljes egészében végezni valamit”. A francia nyelv „homogenitásként” értelmezi, ami a folyamatos integráció végső fokozatára utalhat, amikor a folyamatok világviszonylatban hasonlóakká válnak, s ebből a szempontból zárt világgazdaságunk homogénné válik. Ezzel párhuzamosan – ahogy Robertson (1992) vázolja – a világ összezsugorodása, a glóbusztudat kialakulása meghatározóvá válik. A globalizáció sokoldalú és komplex hatásokkal jár, de leszögezhető, hogy a fejlődés szemszögéből is kínál pozitív hatásmechanizmusokat. Angus Maddison hosszú távú fejlődéssel kapcsolatos könyve érzékletesen bemutatja, hogy az emberiség által létrehozott anyagi javak 80-90%-a az elmúlt 90-100 évben jött létre.¹ Az olyan utópisztikus jóslat, minthogy a gazdag csak gazdagabbá, míg a szegény csak még szegényebbé válik, hamisnak bizonyult. A növekedés és fejlődés bonyolult és nem-lineáris összefüggésrendszeren keresztül mégis csak képes lecsurogni a társadalom alsóbb szegleteibe. Ezt jelzik a különböző szegénységet és elszegényedést megragadó indikátorok, vagyis hogy ma az abszolút szegénység mértéke 200 éves minimumon van (Ravallion, 2013), de az is, hogy a fiatalkori- és gyermekhalandóság a világ valamennyi országában kisebb, mint az 1950-ben volt (Deaton, 2013).²

A globalizáció tehát irreverzibilis és komplex folyamat, amelynek újabb lendületet az információs forradalom adott. Eredményeképp egy olyan világ jött létre, amely a multinacionális vállalatok 1970-től tekinthető hegemóniájával van átítatva, s benne a folyamatok váltakozásai érezhetően felgyorsultak. Az információ gazdaságtana ma már sokkal több, mint amiért Joseph Stiglitz, Michael Spence és George Akerlof Nobel-díjat kapott 2001-ben. Egy több elemében megváltozott

¹ Lásd például Maddison (2001).

² A fejlődéstan egyik elismert alakja, Hans Singer az ILO-egyik publikációjában már 1972-ben igazolta ezt Kenya esetében (Singer, 1972). Sachs (2006) szintén ezt dokumentálja. Tegyük hozzá, hogy az ENSZ Krónikus Szegénység Kutató Központjának 2010-es adatai szerint jelenleg a 6,8 milliárdos emberi népességből kicsit több mint 800 millió él abszolút szegénységben. Ez azt jelenti, hogy az ENSZ Millenniumi Fejlesztési Célja – miszerint feleződjön meg e szegények száma 2015-re – teljesíthető, mitöbb, Afrika északi részén, Kelet- és Délkelet-Ázsiában már most túlteljesítették a 2015-re kitűzött célokat. Az tűnik tehát igaznak, hogy, ahol nincs despotizmus és diktatúra ott éhínség sincsen – és ott az emberi lehetőségek kibontakozása kedvezőbben alakulhat, ami a fejlődés megnyilvánulási módja, mitöbb, maga a fejlődés, ahogy ezt a Nobel-díjas Amartya Sen illusztrálta (Sen, 1993, 1999).

mikroökonómiai modell mellett új termelési, kereskedelmi eljárásokat, újfajta vállalkozásokat, piaci szereplőket, új működési elvű tőkepiacot látunk, s tapasztalunk kell azt, hogy egyre jobban eltűnik a határvonal a termékek és a szolgáltatások között. Az információ tömeges áramlása, a globalizáció egyik motorjává, később fenntartójává vált (Freeman – Soete, 1997; Perez, 2002).³

E kapcsán hangsúlyozandó, hogy a számítógép, majd a személyi számítógép, a mobiltelefon, az *Internet Protokoll*, a *world wide web*, s az internet maga információs forradalomhoz vezettek. Ennek logikus velejárója volt, hogy az információ rengetegében a relevánsak felhasználása, a tudással és adatokkal való hatékony bánás válik a gazdasági boldogulás meghatározójává, s amely ily módon oda vezet, amiről már Simon Kuznets szólt 1971. évi Nobel-díj átvételekor: felértékelődik a tanulékonyosság, kulcsfontosságúvá válik a hasznos tudásállomány (*the stock of useful knowledge*). A tudás elsődleges inputtényezővé vált (Negroponte, 1996), s mindez egyeseket arra ösztönzött, hogy tudás, másképp szólva *tanulógazdaságról* beszéljünk (Lundvall, 2002). Az információs forradalomnak pedig gazdasági és társadalmi berendezkedést befolyásoló transzformatív ereje volt, s a *versenyelőny zászlóshajójává az elérhető technológia, a tudás és képzett munkaerő okos kombinálási képessége vált*. Ugyanakkor az átalakulás a *strukturálási váltási képesség* – ami a fejlődés és növekedés motorja (Rodrik (2012) – erősítésével segíthető elő. Ebben a kutatás-fejlesztésre, az innovációra – mint a tudás forrásaira – történő építkezés nyomatékosabban kell, hogy megjelenjen.

Vagyis nem csupán a technológiai innovációk (pl. információs és kommunikációs technológia, IKT) fontosak. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az IKT pozitív hatása akkor érvényesül igazán, ha együtt jár szervezetfejlesztéssel.⁴ Vagyis a technológiai innovációk mellett felértékelődött a nem technológiai jellegű innovációk szerepe is (Bryson – Monnoyer, 2004; Sawhney, 2006) az IKT-alapú, szolgáltatások dominálta tudásgazdaságban, amikor a szolgáltatási szektorok adják a fejlett világ GDP-jének 70-80%-át, a fejlődőkének 50-60%-át (Glushko, 2008; Kovács, 2013).⁵

1. Box: Információ, avagy tudásgazdaság főbb jellemzői

Az 1971-es Intel processzor megjelenésétől kezdődően a következőket lehet megnevezni az információs és tanulógazdaság legfőbb konstituáló elemei között: (i) információ-technológia központi szerepe kulcsfontosságú; (ii) az információ előállítása, megosztása, felhasználása fokozódik új csatornákon keresztül; (iii) kialakul az információs társadalom; (iv) a tudás megszerzése és évülésének felgyorsulása miatt a tanulási képesség felértékelődése, a tudás alapú gazdaság kialakulása; (v) belső és külső információs források használata; (vi) globalizáció, globális kommunikáció; (vii) decentralizált integráció, a hálózatos struktúrák és lapos szervezetek elterjedése; (viii) fokozódó heterogenitás és diverzifikálás, valamint a változatosság gazdaságossága (*economies of scope*) megjelenése.

³ Lásd még Hámori – Szabó (2006)

⁴ Az IKT termelékenységére gyakorolt hatását elemezve ezt erősíti átfogó irodalomösszefoglaló elemzéseivel: Brynjolfsson és Hitt (2000); Dedrick és szerzőtársai (2003), vagy Kretschmer (2012) is.

⁵ A szolgáltató-gazdaságról, a szolgáltatás innovációk jelentőségéről lásd: Európai Bizottság (2011), amelyben rávilágítunk többek közt arra, hogy a szolgáltatásokat többé nem lehet egyértelműen „*non-tradable*” jelző mellett kategorizálni (Gervais – Jensen, 2013). Természetesen még mindig vannak szabályozási korlátok. Sok a hiátus a szolgáltatás-kereskedelem területén: az adatok nem elég mélyen/szektorálisan bontottak; nem összevethetőek és megbízhatóak; különféle módszertanok vannak használatban, amelyek az IMF Fizetési Mérleg Kézikönyvében megfogalmazottakkal nem kompatibilisek; határokon átmehet rögzítés nélkül; dominancia elve (amikor egy tranzakció szolgáltatást és terméket is tartalmaz, ekkor pedig azt rögzítik, amelyiknek nagyobb az értéke. Tehát a versenyképesség manapság a szolgáltatások minőségén és innovativitásán is múlik, ezért e módszertani nehézségeket a jövőben ki kell küszöbölni a versenyképességek precízebb értékelése érdekében.

A globalizáció az áru és tőkepiacok integrációs folyamatát jelenti tehát, amelynek során a nemzetközi kereskedelmi és nemzetközi tőkebefektetések előtt álló akadályok lebontása zajlik (Crafts, 2004). Eredményeképp pedig számottevően nő a kapcsolatok száma, így a kölcsönös függőségi viszonyok (*interdependencies*) jelentősége felértékelődik. *Egy ország versenyképessége nem pusztán önmagától függ tehát.*⁶ A függőségi viszonyok erősödését jól példázza a 2008-as válság és a nyomában járó Nagy Recesszió (Coibion – Goronichenko, 2010), amikor is egyértelművé vált, hogy a makrogazdasági instabilitásra nem csupán a fejlődő és feltörekvő országok hajlamosak. A makrogazdasági instabilitás és válság fellépte a fejlett világban nem hagyja érintetlenül a fejlődő és feltörekvőket sem. Mitöbb, ebben a kapcsolatokkal sűrűn átszőtt világban már nem is nemzetek, hanem inkább régiók versenyéről, egyfajta „globális regionalizmusról” beszélhetünk (Reinert, 2004; Damrosch, 2007; Vuković et al. 2012). A régiók versenye azért is érzékelhető, mert a tudás diffúziója tökéletlen, és eltérő szaktudás és kreativitás található meg régióról régióra. Mindezek miatt jöhet létre versenyképes közösség, amely növekedési és innovációs gócpontként szolgálhat s így „regionális innovációs rendszert” (Freeman, 1987; Cooke, 1992) elemezhetünk.⁷ E felfogásban ott van a komplex, ökoszisztéma szerinti gazdaságpolitikai megközelítés, mely nem „gépet épít”, hanem inkább „kertet ápol”. Vagyis tudomásul veszi, hogy az ökoszisztémában tevékenykedő, egymással kölcsönös függési viszonyban álló szereplői hálózat az (pl.: egyén, vállalat, felsőoktatás, intézmények, állami kutatóhelyek), amely funkciójuktól fogva (Edquist, 2005:182) generálja az innovációkat. Ezért elsősorban a keretfeltételeken kíván javítani, de törekszik támogatni azt, hogy az elérhető technológia, a tudás és képzett munkaerő okos kombinálási képességét a szereplők javítani tudják.

2.2 Gondolatok a versenyképesség értelmezéséről és a nemzetállam jelentőségéről

A verseny a fejlődés evolúciós eszköze, azaz az életképtelen ötletek, vállalkozások kirotálását biztosító mechanizmusként funkcionál. Ugyanakkor a gazdaságpolitika feladata nem az, hogy az életképtelen cégek megszűnését felgyorsítsa, sokkal inkább az, hogy szisztematikusan elemezze milyen termelékenységet-növelő, innovációs körülményeken javító beavatkozásokra kerülhet sor, és hajtsa végre azokat. E gondolkodás meghatározó motívuma, hogy miként is fogják fel a versenyképességet, amelynek értelmezésére több módot is ismer a közgazdaságtudomány:

- Az ország termelékenységét meghatározó intézmények, szakpolitikák és tényezők együttese (World Economic Forum);
- A nemzetgazdaság versenyképes, ha úgy tud létrehozni, felhasználni, értékesíteni termékeket és szolgáltatásokat, hogy közben saját termelési tényezőinek hozadéka és állampolgárainak jóléte fenntartható módon növekszik (Chikán et al. 2004);

⁶ A közgazdasági elemzésekben egy-egy sikeres cég esetében hajlamosak vagyunk túlértékelni a vezetés szerepét. Az IMD üzleti iskolájának megbecsült professzora, Philip Rosenzweig érzékletesen igazolta, hogy sikeres cég esetében a vezetést rugalmasnak, jó alkalmazkodóképességűnek, alaposnak és felelősnek gondoljuk. Míg ugyanazon cég vezetését egy későbbi sikertelen időszakában rugalmatlannak, tekintélyelvűnek és következtelennek. Ez az úgynevezett dicsfény-hatás (Rosenzweig, 2007). Mindkét vélelem logikus, de túlzóak, ugyanis valójában arról is szó lehet, hogy a sikeres cég miatt lehet a vezetés rugalmas és alapos, míg az a vezető, aki merev, az valójában azért tűnik annak, mert a cég hanyatlik. Könnyen megeshet, hogy hasonló dicsfény-hatások torzítják egy adott ország versenyképességének megítélését is, hisz a jól menő országok kormányzását vélhetően jobbnak is gondoljuk bizonyos tekintetekben.

⁷ Ami persze egy gazdaságon belüli regionális különbségképző és azt súlyosbító tényezővé is válhat. A technológiai fejlődés az egyes földrajzi területek, települések versenypozícióját is megváltoztatja. Ezért lehet az, hogy a modern tudás- és innovációs központok (pl. San Francisco, Durham, Austin) elszívják a kreatív munkaerőt máshonnan, s így egyes tradicionális gyártási központok hanyatlani kezdenek, s végül kiüresednek. Erről lásd bővebben: Moretti (2012). A globális regionalizmus egyik eklatáns esete a klaszteresedés, amelyet uniós szinten is régóta prioritásként kezelnek és a globális térbe is ki szeretnék a klaszterek közti együttműködések terjesztetni. Lásd Európai Bizottság (2013a)

E fölfogásokra és megközelítésekre építve az is kijelenthető, hogy *az országok versenyképessége döntően azon áll vagy bukik, hogy a vállalkozások képesek-e a meglévő versenyelőnyeik mind teljesebb körű kihasználására a hazai vagy épp nemzetközi piaci környezetbe történő mélyebb integráció révén, vagy pedig keresik-e azokat a lehetőségeket, amelyek ilyen irányú elmozdulással kecsegtethetnek.* Hozzá kell tennünk viszont azt, hogy a versenyképesség modern fölfogásában egyszerre jelenik meg a piaci és az állami dimenzió, mint egymást erősítő, támogató, és egymástól kölcsönösen függő viszonyrendszer. Ebben a fölfogásban tehát teret kap a közösségi versenyképesség – amit áthat az említett régiók versenyképességének szellemisége – és a közszféra versenyképesség szempontú javíthatóságának kérdésköre is. A klasszikus nézet szerint verseny ott van, ahol (szabad) piac van. A közszférában nincs a hagyományos értelemben vett szabad piac. Ott a teljesítmény értékelhető (ha mérhető). A teljesítmény mindig egy cél (vagy célok - jövőkép) elérését (vagy el nem érését) jelenti. *A jövőképet a politika (kormány, parlament, stb.) fogalmazza meg, amelynek tükröznie kell az adott gazdasági-társadalmi kontextusban uralkodó és a többség által vallott értékrendet.* A politika által megfogalmazott célok lehetnek helyesek, vagy helytelenek, ezeket tudományosan csak az eredmények figyelembevételével lehet értékelni. Ezért a célok elérése nem jelenti automatikusan a teljesítmény értékét.

Mindez viszont arra utal, hogy a versenyképességről gondolkodva nem szabad figyelmen kívül hagynunk az állami szektor jelentőségét. *A közszféra nem egy homogén és a piaci szférától hermetikusan elzárt rendszer.* Épp ellenkezőleg. Rendkívül heterogén és a magánszektortól igen szerteágazó és sokrétű összefonódás közepette létezik. A közszektor, magánszektor és harmadik szektor erőteljesen átfed, kölcsönhatásban van egymással (pl. versenyzői tendereztetés, a köz- és magánszféra együttműködésének támogatása (PPP), privatizáció, kiszervezett közszolgáltatás, a fair versenyt hirdető közbeszerzési eljárások stb.). Ez az összefonódás sok esetben aszimmetrikus kölcsönös függőségi viszonyokat jelent (politika-gazdasági és társadalmi érdekek között), amelyek hatnak a közszférában tevékenykedők lehetőségeire, és céljaira.

Mindebből egyrészt az adódik, hogy *a közszféra versenyképességének kérdése arra a kérdésre vezethető vissza, hogy növeli-e vagy sem a piaci szféra versenyképességét.* A közszféra versenyképessége eszerint azon a mércén mérhető, hogy milyen mértékben segítette elő a piaci szektor versenyképességének fokozását. Másrészt pedig az igaz, hogy *a közszféra versenyképességének kérdése összekapcsolódik azzal, hogy az mennyire segíti a közjó előmozdítását, vagyis azt, hogy a vallott értékrend szerint meghatározott jövőkép elérését és kiteljesedését milyen értékteremtő módon képes szolgálni.* Mindez mezo és makroszintű felfogás, ami azt tükrözi, hogy a közszféra versenyképességi koncepciójában túl kell lépni az egyéni és szervezeti haszonmaximalizáláson, és a hangsúly az értékteremtésen van. Ez annál is inkább lényeges, mert a közszféra végső célja az emberek életszínvonalának, a jólét és a jól-lét emelése. Vagyis nem a sokáig termelékenységszempontú (Porter – Ketels, 2003; Porter, 2004) versenyképességi felfogást kell az idők végezetéig vallanunk.

A versenyképesség modern koncepciója tehát a világot a maga komplexitásában igyekszik megragadni, figyelembe véve a különösen nehéz és jelentős kihívásokat (*wicked problems*, lásd Kettl, 2002). Ilyen a környezeti- és társadalmi kihívás (klímaváltozás, elöregedő társadalom és a jóléti ellátórendszerek fenntarthatóságának kérdése); termelékenységi lemaradás (az Európai Unió 1995-től kezdődően lemaradt a nagy versenytárstól, az Egyesült Államoktól, felzárkózása pedig rendkívül csekély volumenű); illetve a 2008-as válság okán előállt Nagy Recesszió és adósságválság utóélete.

Globális kihívások rendszerét éljük, amikor is a globális problémák globális, mitöbb, kollektív cselekvéseket igényelnének. A fentebb vázoltakat figyelembe véve mégis azt kell mondanunk, hogy egy eredményes és hatékony globális kormányzás nem tűnik realiztikusnak. Többek közt azért sem, mert a különböző szakpolitikáknak erős kontextus-specifikus karakterük van (Lowi, 1964, 1972) és ráadásul még egy adott kontextuson belül is bizonytalansággal terhes a végrehajtásuk (Pressman – Wildavsky, 1973). Illetve már csak azért is bukólikus óhaj, mert egy globális kormányzásnak széleskörű politikai konszenzuson kellene nyugodnia és kellően demokratikus intézményi keretbe kellene ágyazódnia, amire a jelenleg és a történeti tényeket figyelembe véve nincs sok esély.⁸ S, ahogy a Nobel-díjas Daniel Kahneman rámutatott, az emberi tudás igen hamar képes elérni prediktív erejének határhasznát (Kahneman, 2013). Eme lélektani fölismerés a leírtakhoz illeszthető, hiszen a komplex globális rendszerben megbúvó növekvő összefonódás és kölcsönös függőségi viszonyrendszerek, valamint a bizonytalanságok dominanciája (Kovács, 2014a) az egyes intézkedések várható hatásainak előzetes megbecslési lehetőségét jelentékenyen bekorlátozza, ami önmagában bizalmatlanságot és bizonytalanság érzetet válthat ki a választókból.⁹

Következésképp, bár igaz ugyan, hogy a nemzetállam a francia forradalom avítt örökségének tekinthető, mégis az érzékelhető, hogy megnő az ázsíója és fontossága a nemzeti kormányzatok, állami szektorok hatékonyságának. A kihívások rendszere természetesen számos kisebb-nagyobb egyéb kihívást és feladatot takar, s minden egyes ilyen kihívásra történő válaszreakciók (pl. innovációk, okos adaptációk) láncolata lesz az, ami valójában számít és meghatározó, ugyanis nincsenek véglegesen megoldható problémák (Rittel – Webber, 1973). A mindenkori problémák megoldásai csak újabb problémákat vetnek fel, ezért a megoldások láncreakciói fogják meghatározni a folyamatok tartalmát és alakját. Folyamatos innovációra és adaptációra van szükség, s így az innovációk interakciók egész sorában öltik majd fel végső alakjukat (*co-evolution*) (Langergaard – Scheuer, 2012). Ezért a kormányzásnak a közszféra weber-i határain túlmutató új és értelmes kapcsolatokat (együttműködések) kell kiépítenie és ápolnia.

A nemzeti kormányoknak nem a befelé fordulás politikáját kell meghonosítaniuk, hanem a regionális és globális beágyazottság figyelembe vételére építve, a koordináció alapelvét magának tudó *innovatív államot* (Európai Bizottság, 2012, 2013b) kell szorgalmazniuk.¹⁰ S bár a hagyományos értelmezés szerint a verseny a piac sajátja, a modern versenyképességi felfogás szerint – ahogy korábban említettük – a nemzetállami szerepvállalás egyaránt fontos kérdés. Ez alapján pedig megfogalmazhatunk három alaptételt a közszféra kapcsán.

⁸ A gazdaságtörténet tanulsága szerint valójában gazdasági és egyéb hatalommal bíró hegemonra volna szükség, amely a globális kormányzás ösztöke, a releváns szereplők közti összhang letéteményesévé válhat úgy, ahogy a 19. században a Brit birodalom, a 20. században a világháborúk és a Nagy Depresszió időszakában az Egyesült Államok tette. A 2008-as válság és a fokozódó kihívások azonban elporlasztani látszanak az Egyesült Államok eme szerepkörét. Minderről lásd részletesen: Temin és Vines (2013), illetve Kovács (2014b) összefoglalását.

⁹ Jelen válság kapcsán példának okáért egyértelmű volt, hogy a válságra adott keynesi reneszánsz, vagyis a koordinált monetáris és fiskális politikai élénkítés, majd az azt követő megszorítások kibocsátásra gyakorolt multiplikátor-hatását *ex ante* képtelenség volt precízen meghatározni a folyamatok nem-lineáris voltából és a tolvagyűrűző hatásmechanizmusok előre felmérhetetlen létéből fakadóan. Erre utal Blanchard és Leigh (2013) önkritikus tanulmánya is.

¹⁰ Ellenérvként olykor azt szokás hangoztatni, hogy a világ GDP-jének több mint 70%-át a fejlett, magas jövedelemmel rendelkező OECD országok adják (Fatás – Mihov, 2009), ezért a G20 koncepció is megállhatja a helyét a koordináció előmozdítása érdekében. A G20-ak elsődleges prioritása a fellendülés előmozdítása, valamint az erőteljes, fenntartható és kiegyensúlyozott növekedés elérése. Mindehhez a G20 meglátásunk szerint kevésnek bizonyulhat, hiszen a világgazdaság erőközpontjainak dinamikus átrendeződésének időszakában a fejlődő és feltörekvő piacok gyors növekedése fűtötte leginkább az elmúlt évtized globális növekedését. Ezért a koordináció nem lehet hatékony, ha szelektív.

*Először is, a klasszikus megközelítés szerint a verseny a (szabad) piacon értelmezhető, ebből adódóan a közsférában nem teljesen egyértelmű, hogy egy erős „láthatatlan kéz” működjön, amely a rosszul teljesítő programok és szolgáltatások kiszelektálását mindig elvégezné. A közsférában a nagyobb piaci részesedésért folytatott verseny ideája nem értelmezhető, mégis, az állami szektornak folyamatosan kell küzdenie azért, hogy hosszú távú létezését biztosítsa, s ehhez olyan közszektorra van szükség, amely hatékony és fenntartható rendszerben biztosítja szolgáltatásait a közjó növelése érdekében. Ezért fontos, hogy a közsféra a piaci szféra versenyképességének javításáért oly módon szálljon síkra, hogy az értékteremtést és a vele járó kihívásokat fenntartható módon folyamatosan föl vállalja. Ezen keresztül történhet meg a közsféra szereplőinek sikeres érvényesülése, és a piac esetében klasszikus célként megfogalmazott túlélés és prosperitás – amelyért a verseny folyik – az állami szektor kapcsán is fölmerül: *a túlélés, valamint a piaci versenyképesség és a közjó fenntartható módon történő javítása képében.**

*Másodszor, az állam intézményi konstellációjának létjogosultságához nem férhet kétség (rule of law, tulajdonjog védelme és biztosítása, piaci kudarcok csillapítása stb. végett). Ebből adódóan a közsférában folyó versenynek nem inherens része föltétlenül a „megsemmisülés”, vagyis nem fordulhat elő bármely közszolgáltatással, hogy hatékonyság hiánya esetében felszámolják. Ugyanakkor a rosszul teljesítő (értsd. értékteremtésben lemaradó, az állampolgárok óhaját megvalósítani rendre képtelen) állami szektorbeli entitás fölszámolása előfordul. Ezek miatt a hatékonyság javításának mindenkor célja kell, hogy áthassa a problémás területeket. Bár a próba és bukás elve (*trial and error*) nem érvényesül oly erőteljesen, mint a magánszektorban, azt is látni kell, hogy a stabilitás kultúrája iránt támaszt igényt a széles közvélemény, a szolgáltatásokat igénybe vevő állampolgár. Az állandó és bizonytalan kimenettel járó intervencionizmus pedig a gazdaságtörténet tanulsága szerint kerülendő magatartás. Az előadottakból az következik, hogy a *status quo* nem ördögtől való dolog. Ahogy Kahneman (2013:353) fogalmaz, ez a fajta konzervativizmus visz stabilitást a lakóhelyi együttélésbe, a házasságba és foglalkoztatásba, ha úgy tetszik ez az a gravitációs erő, amely valahol a viszonyítási pont körül összetartja az állampolgárok életét. A hektikus változásokkal járó innovációs tevékenység tehát kétélű fegyver is lehet, hiszen ha nem válik be, és kiszámíthatatlanságot visz a rendszerbe, akkor a bizalom infrastruktúráját rontják. Ezzel pedig az állami hatékonyság romlása felé terelhetik a folyamatokat.*

Erre azért van szükség, mert az állami szolgáltatások iránti kereslet az empirikus és irodalmi tapasztalatok alapján rendkívül rugalmatlan, vagyis a szolgáltatások minőségének romlása/javítása nem a megváltozott keresletben szemléltethető, sokkal inkább az állam és intézményei felé táplált bizalom változásában, illetve a nyújtott szolgáltatás emberi-erőforrás igényének alakulásában. Sok oldalról igazolt tétel, hogy bizalomra van szükség a gazdaság és társadalom helyes működéséhez (Ostrom, 1998; Akerlof – Shiller, 2009). Magasabb bizalmi környezetben bizonyos szakpolitikai kérdések igényelte konszenzus is könnyebben létrejön, s a társadalom is együttműködőbb (Keefe – Knack, 2005; Tabellini, 2008). Az állam hatékonyságának és a szolgáltatások minőségének javítása bizalomerősítő innovációkon keresztül stimulálható, amelyek előkészítése kellő alaposságot igényel.

Harmadrészt pedig el kell fogadni, hogy az állam és a kormányzás működéséhez bizalomra van szükség. A bizalom infrastruktúrájának egyik erősítő mechanizmusa lehet, ha elfogadjuk, hogy az üzleti szféra növekvő szolgáltatás-színvonalához történő társadalmi szocializáció a közszolgáltatásokkal kapcsolatos elvárások emelkedéséhez is vezet. Következésképp, a közszolgáltatások minőségét és a hozzáférés milyenségét javítani, de legalább szinten tartani

érdekes. Ennek közgazdasági implikációja az, hogy az alacsonyabb kormányzati szintek (pl. önkormányzatok) közti versenynek (pl. adóverseny) – amely a mobil tényezőkért folyik – nem szabad veszélyeztetni a már nyújtott szolgáltatások minőségét és a hozzáférés mértékét. Ily módon valósulhat meg a relatív értékteremtő képesség megőrzése illetve bővítése.

Az elmondottakból pedig belátható, hogy *a versenyképességre nincs egyetlen tértől és időtől függetlenül alkalmazható általános definíció*. Ennek oka, hogy a versenyképesség nagyban függ az adott gazdasági-társadalmi kontextusban uralkodó és közösen vallott értékektől, amelyek különböző célrendszerekben (jövőkép) manifesztálódhatnak (politikailag megfogalmazott, szakmailag alátámasztott és a társadalom túlnyomó része által is támogatott jövőkép). E szerint versenyképesség alatt a relatív értékteremtő képesség megőrzését értjük, ugyanakkor az értékteremtés függ az adott kontextusban létező értékfelfogástól. Végül a hosszú távú prosperitás az alkalmazkodó képesség javításán keresztül. Ehhez innovációkra van szükség, hisz régóta tudott tétel, hogy a versenyképesség és innováció összefügg (Porter,1990; Cantwell, 2005; Fagerberg et al. 2007).

A versenyképesség valahol tehát az a mód, ahogy az országok szereplői menedzselik erőforrásaikat és kompetenciáikat azért, hogy egyéni szinten a fenntarthatóan javuló életszínvonalat, vállalati szinten fenntartható profitabilitást, míg össztársadalmi szinten pedig a prosperitás növelését érhessék el. Ennek során egyaránt tekintettel kell lenni arra, hogy a versenyképességet befolyásolja a társadalmi infrastruktúra, a politikai intézményrendszer, a fiskális és monetáris politika, valamint a mikroökonómiai környezet állapota és kilátásai (Delgado et al. 2012). E területek nem izolált módon alakulnak, hanem összefüggnek, a szélesebb regionális, kontinentális, adott esetben pedig világgazdasági folyamatok tudatában változnak és változtathatóak.

2. Box: Versenyképességi értelmezések

OECD: A versenyképesség valójában annak a mértéke, hogy egy adott gazdaság mennyire képes – szabadkereskedelem és fair piaci feltételek közepette – a termékek és szolgáltatások olyan előállítására, amely összhangban van a nemzetközi piaci igényekkel. Ugyanakkor ezzel párhuzamosan képes hosszú távon fenntartani és növelni az emberek jövedelmét.

Európai Bizottság: Egy ország versenyképessége állampolgárai jólétének záloga. A nemzetgazdasági versenyképesség a termelés növekedését, a nagyarányú foglalkoztatást és a fenntartható környezetet jelenti, és egyik kulcseleme az alkalmazkodóképesség, amely a sokkokkal szembeni ellenálló-képességet is növeli (Európai Bizottság, 1999:75).

Kis nyitott gazdaság – Írország: Az Ír Nemzeti Versenyképességi Tanács szerint a versenyképesség a polgárok életszínvonalának és életminőségének tartós javíthatósága. A koncepció elsősorban a termelékenység növelésén keresztül elérendő és megvalósítható jövedelemnövekedést tűzi ki célul úgy, hogy a globális piacon versenyző cégek esetében előmozdítsa az üzleti életet befolyásoló költségek csökkentését (költség oldali versenyképességi koncepció).

IMD Versenyképességi Évkönyv: a versenyképességi elemzés arra irányul, hogy megnézzük, vajon az egyes nemzetek és vállalataik hogyan menedzselik kompetenciáik teljes vertikumát annak érdekében, hogy hosszú távú prosperitást érhessenek el.

3. IMD Versenyképességi Évkönyv 2013

3.1 Az Évkönyv módszertani háttere

A korábbiakban fölvezetett modern versenyképességi megközelítések alapján létrejövő versenyképességi rangsorok közül a következőkben az IMD Versenyképességi Évkönyv 2013. évi kiadványának eredményeit ismertetjük röviden. Az Évkönyv szerint *a versenyképességi elemzés arra irányul, hogy megnézzük, vajon az egyes nemzetek és vállalataik hogyan menedzselik kompetenciáik teljes vertikumát annak érdekében, hogy hosszú távú prosperitást érhessenek el.* Az Évkönyv egyszerre kezeli a magán és állami szektor aspektusát, amennyiben figyelembe veszi az adott ország nemzeti környezetét (amelyben az állam kulcsszerepet játszik) és a jólétgeneráló folyamatokat (amelynek résztvevői az állam, a vállalkozások és az egyén). A hatékonyság (elérni a célokat a legkisebb költséggel) és az eredményesség (helyes célokat követni) együttesen megjelenő koncepciók a Versenyképességi Évkönyvben, mely az egyes országokat (60 ország) a szerint elemzi és rangsorolja, hogy képesek-e a vállalkozások számára olyan környezetet teremteni és fenntartani, ami versenyképességüket biztosítja. Az Évkönyv alapvetően kilenc módszertani alapvetésre épül:

- 1) Az Évkönyv kiinduló feltevése az, hogy a jólétet a mikroszféra, a vállalatok generálják (legyen szó állami, vagy magánszféra szereplőiről). E kutatási terület tehát a „vállalkozások versenyképessége” kérdéskörre koncentrál. Ugyanakkor implicite benne van, hogy ez elválaszthatatlanul összefügg a kormányzás jóságával, az állami szektor milyenségével.
- 2) E vállalkozások az adott gazdaság környezetébe beágyazottan tevékenykednek (dolgoznak a versenyképesség javításán), épp ezért az „országok versenyképessége” is megragadható a kutatás során.
- 3) Mértékadó kutatók és az IMD belső szakértői bázisának munkája nyomán az Évkönyv négy átfogó tényezőre bontja az adott ország versenyképességi kontextusát (lásd még **3. Box**), amiben a vállalkozások versenyeznek, és ahonnan külpiacra lépnek:
 - i. *Gazdasági teljesítmény* (76 kritérium) – milyen a makrogazdaság teljesítménye?;
 - ii. *Kormányzati hatékonyság* (71 kritérium) – mely kormányzati politikák támogatják a versenyképességet?;
 - iii. *Üzleti hatékonyság* (67 kritérium) – a környezet stimulálja-e a vállalatokat innovációra, profitabilitásuk növelésére?;
 - iv. *Infrastruktúra* (113 kritérium) – milyen minőségű az alap infrastruktúra, a technológiai-, humán erőforrás, mennyire segítik a versenyképességet a tudományos ismeretek?;
- 4) A nagy átfogó tényezők további 5-5 altényezőre bomlanak (összesen 20 alindex kerül meghatározásra).
- 5) A 20 altényező több mint 300 kritériumot takar, természetesen tényezőről tényezőre ezen kritériumok száma eltérő nagyságrendet képvisel (pl. az oktatás értékelése több kritériumot kell, hogy igényeljen, mint az áruk értékelése).
- 6) Minden altényező azonos súlyt kap (5%, így jön ki a $20 \times 5 = 100\%$).
- 7) A kritériumokat mérhető, statisztikai adatok (pl. GDP), illetve nem könnyen mérhető, minőségi kategóriát megtestesítő vélemények alkotják (utóbbi vállalatvezetői véleményfelmérésből származik). A statisztikai adatok súlya 2/3, míg a felmérés adatai 1/3 súlyt képviselnek.
- 8) Van néhány kritérium, amelyek háttérinformációkká válnak, és nem részük a versenyképességi rangsorkészítés folyamatának (pl. 15 évnél fiatalabbak populáción belüli aránya).
- 9) A végső versenyképességi rangsor az adatok aggregálásának eredménye minden egyes évkönyv esetében.

3. box: Az Évkönyv átfogó tényezői mögött meghúzódó közgazdasági feltételezések

Gazdasági teljesítmény:

1. Egy ország versenyképessége nagyban függ annak múltbéli gazdasági teljesítményétől.
2. A piaci verseny képes javítani az adott ország gazdasági teljesítményét.
3. Intenzívebb piaci verseny elősegíti, hogy a cégek versenyképesebbek legyenek nemzetközi viszonylatban is.
4. Egy ország sikere a nemzetközi kereskedelem és/vagy befektetések terén vállalatának versenyképességét tükrözi.
5. A nemzetközi gazdasági életbe való mély integráltság, vagyis a nyitottság növeli az adott ország gazdasági teljesítményét.
6. A nemzetközi befektetések hatékonyabb erőforrásallokációt jelentenek.

Kormányzati hatékonyság:

1. Azon túlmenően, hogy a versenyképesség szempontjából megfelelő keretfeltételek biztosítására törekszik, az államnak a minimalizálnia kell a rendszeres intervencionizmust.
2. Olyan makroökonómiai és társadalmi feltételek megteremtésén kell az államnak fáradoznia, amelyek tompíthatják a külső kockázatokat a vállalkozások számára.
3. A kormánynak mindig alkalmazkodnia kell a változó nemzetközi környezethez és körülményekhez.
4. A társadalomban az állam feladata, hogy a méltányosság, egyenlőség és igazságosság elvei minél jobban érvényesülhessenek úgy, hogy közben törekszik az állampolgárok védelmére.

Üzleti hatékonyság:

1. Az olyan vezetési jellemzők, mint a hatékonyságra törekvés, vagy a változó körülményekhez történő folyamatos alkalmazkodóképesség javítása a versenyképesség szempontjából meghatározó jelentőségű tényezők.
2. A felelős költséggazdálkodás a hozzáadott-érték létrehozás fenntartható voltához járul hozzá.
3. Fejlett, s a nemzetközi architektúrába mélyen integrált pénzügyi rendszer a versenyképesség támogató mechanizmusa.
4. Relatív magas életszínvonal fenntartása a világgazdaságba való mély beágyazottságot feltételez.
5. A vállalkozói szellem az induló vállalkozások szempontjából kulcsfontosságú.
6. Elegendő számú és képzett munkaerő a versenyképesség egyik sarokköve.
7. A relatív magasabb termelékenység az innovációs aktivitás intenzív voltára, az erőforrások hatékonyabb fölhasználására utal.
8. A munkaerő attitűdje erőteljesen befolyásolja az adott ország versenyképességét.

Infrastruktúra:

1. A hagyományos infrastruktúra – energiaszektor, áruszállítás stb. – a gazdasági fejlődés egyik alapja.
2. A fejlett és modern infrastruktúra – információs technológia, környezettudomány, egészségügy stb. – egyre meghatározóbb és fejlődési ugrásokért felelős területek.
3. Versenyelőnyt realizálni lehet a meglévő technológiák hatékonyabb, innovatív alkalmazásán keresztül.
4. A fejlettség magasabb fokán egyre fontosabbá válik az alapkutatásba való befektetés, amely új tudást hoz létre.
5. Hosszabb távú kutatás-fejlesztési befektetés és tevékenység a versenyképesség szavatoló bázisa lehet.
6. Az országban tapasztalható élet minősége lemérhető az adott gazdaság nemzetközi vonzóképességével.
7. Megfelelő és kellő mértékben hozzáférhető oktatási rendszer segíti a tudás-gazdaság kiépítését.

Forrás: saját összeállítás WCC 2013 alapján.

3.2 A 2013-as Évkönyv eredményei

A legversenyképesebb ország 2013-ban az Egyesült Államok volt, előkelő pozícióját a pénzügyi szektor regenerálódásának és a technológiai innovációkat produkáló sikeres vállalkozói szférájának köszönheti. Majd Svájc és Hong Kong foglalta el a képzeletbeli dobogó második és harmadik helyét.

1. ábra: IMD Versenyképességi Évkönyv 2013 – Rangsor (60 ország)

ország	rangsorbeli pozíció			ország	rangsorbeli pozíció		
	2013	2012	1997		2013	2012	1997
Egyesült Államok	1	2	1	Litvánia	31	36	
Svájc	2	3	12	Mexikó	32	37	40
Hong Kong	3	1	3	Lengyelország	33	34	43
Svédország	4	5	19	Kazahsztán	34	32	
Szingapúr	5	4	2	Csehország	35	33	33
Norvégia	6	8	5	Észtország	36	31	
Kanada	7	6	6	Törökország	37	38	35
Egyesült Arab Emirátusok	8	16		Fülöp-szigetek	38	43	29
Németország	9	9	16	Indonézia	39	42	38
Katar	10	10		India	40	35	41
Tajvan	11	7	18	Lettország	41		
Dánia	12	13	13	Oroszország	42	48	46
Luxemburg	13	12	8	Peru	43	44	
Hollandia	14	11	4	Olaszország	44	40	39
Malajzia	15	14	14	Spanyolország	45	39	26
Ausztrália	16	15	15	Portugália	46	41	32
Írország	17	20	10	Szlovákia	47	47	
Egyesült Királyság	18	18	9	Kolumbia	48	52	45
Izrael	19	19	25	Ukrajna	49	56	
Finnország	20	17	7	Magyarország	50	45	37
Kína	21	23	27	Brazília	51	46	34
Koreai Köztársaság	22	22	30	Szlovénia	52	51	
Ausztria	23	21	20	Dél-Afrikai Köztársaság	53	50	42
Japán	24	27	17	Görögország	54	58	36
Új-Zéland	25	24	11	Románia	55	53	
Belgium	26	25	23	Jordánia	56	49	
Thaiföld	27	30	31	Bulgária	57	54	
Franciaország	28	29	22	Horvátország	58	57	
Izland	29	26	21	Argentína	59	55	28
Chile	30	28	24	Venezuela	60	59	44

Megjegyzés: a fölfele mozgók zöldek, a pozíciót veszítők rózsaszínek, míg a helyben maradókat fehérek.

Forrás: IMD WCY 2013

A legversenyképesebb 10 európai ország közt találjuk Svájcot, Svédországot, Norvégiát, Németországot, Dániát, Hollandiát, Finnországot, Írországot, az Egyesült Királyságot és Ausztriát. Ezen országok sikere többek közt azon nyugszik, hogy fegyelmezett költségvetési politikai háttérük biztosít támogató jobbot az amúgy is erősen diverzifikált gazdaságaik számára, amelyekben a

dinamikusan fejlődő kis- és közepes méretű vállalkozások (KKV) tömege, illetve az export-orientált szemlélet további fűtőelemei a versenyképességnek.

Míg az euróövezet továbbra is a stagnálás jeleit mutatja, addig az Egyesült Államok visszatért a rangsor élére, de Japánból is jobb hírek érkeztek a 2013. évi Évkönyv publikálását megelőző időszakban. Mindez újraélesztette a megszorítás-élénkítés vitát. A strukturális reformok elkerülhetetlenek, ugyanakkor a gazdasági növekedés marad a versenyképesség meghatározó előfeltétele. Ráadásul a megszorítások társadalmi feszültségek fokozói is, így a társadalmi kohézió megőrzése a prosperitás egyik fontos feltétele.

Európa többi országa a megszorítások negatív hatásaival küzd. A recesszióból történő kilábalás elhúzódása megkérdőjelezi a foganatosított intézkedések időszerűségét is. Az eurózóna válsága voltaképp adósságválság, amelynek legfőbb érintettjei a periféria országai. Közöttük egyetlen ténylegesen üdítő színfolt Írország, ami három helyet javulva a 17. helyen zárt. Köszönheti ezt többek közt javuló megítélésének, ami a kiadásoldali kiigazítás melletti konszenzusos elkötelezettség pozitív következménye. Természetesen a javulásban mindig relatív mozgásokról van szó, és az örömben mindig van üröm is abban az értelemben, hogy az írországi megszorítási láz strukturális változtatásokat nemigen hozott. Mindez a javuló versenyképesség fenntarthatóságának hitét képes lehet a közeljövőben elporlasztani. Írországhoz képest a konszenzus hiányával küzdő Portugália (46) és a strukturális valamint a fiatalok munkanélküliség robbanásával szembesülő Spanyolország (45) képtelen volt javulást fölmutatni. Görögország relatív javulása (54) – a 2012-es Évkönyv 58. helyéhez képest – inkább azzal magyarázható, hogy más országok relatíve jobban romlottak előző évi pozíciójukhoz képest (lásd. Jordánia (56), aki 7 helyet esett vissza, s ezzel a legnagyobb visszaesést szenvedte el 2012-höz képest a rangsorolt országok között, de hasonlóan jelentős a visszaesés Tajvan (11), Argentína (59) és Brazília (51) esetében is).

A BRICS-országok (Brazília, Oroszország, India, Kína és Dél-Afrika) versenyképességi teljesítménye vegyes képet mutat. Kína (21) és Oroszország relatív pozíciója javult a 2012-es Évkönyvhöz képest, ugyanakkor India (40), Brazília (51) és Dél-Afrika (53) visszább csúszott. A feltörekvő országok versenyképessége azon áll vagy bukik, hogy a globális gazdasági kilábalás elkezdődik-e.

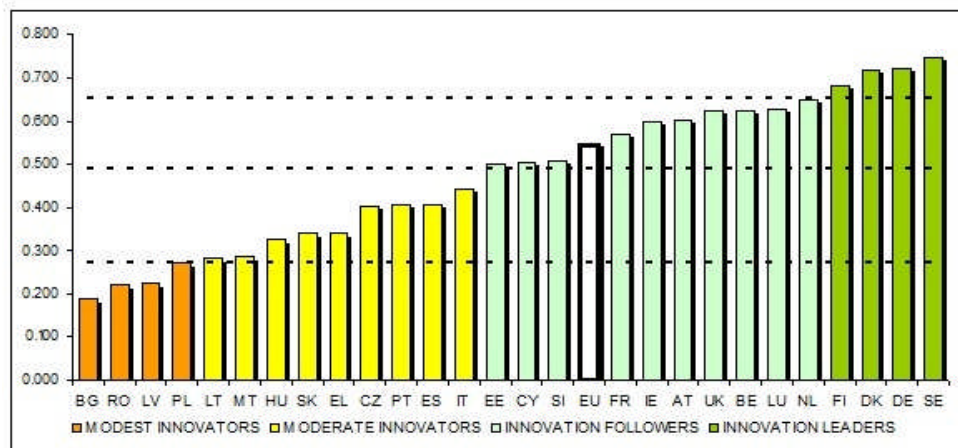
Az ábra kapcsán további három dolgot lehet megállapítani:

- 1) A versenyképesség meghatározó hajtóerejének a sikeres innovációs aktivitás tekinthető az információs és tudásgazdaságban. A legversenyképesebb európai országok vagy innovációs vezetők, vagy innovációs követők. A verseny és innováció összefügg, és a versenyképességi rangsorokban bekövetkező változások az innovációs verseny globális szintre emelkedését és fokozódását is jelentik.¹¹
- 2) Továbbá az innovációs teljesítmények közösségi voltja pedig a régiók szintjén szemléltethető.
- 3) A versenyképesség és innovációs teljesítmény összefügg az adott rendszer intézményi tényezőivel és magának az intézményi struktúrának a jellegével, s ezek között hálózatos kölcsönhatások alakítják a folyamatok tényleges tartalmát és alakját.

¹¹ A globális innovációs versenyről készülő évenként megjelenő rangsort a szakértői grémiumból álló The Information Technology and Innovation Foundation (ITIF) adja ki *The Atlantic Century* néven. E jelentések az Egyesült Államok és Európa innovációs versenyhelyzetének romlásáról, a Délkelet-Ázsiában, és bizonyos Kelet-Európai országok esetében kimutatható nagyobb innovációs ugrásokról számol be. 1999 és 2011 között a legjobban javuló ország Kína volt, míg Szlovénia a negyedik, Észtország az ötödik, Magyarország a 11.

Először is, az innovációs teljesítmények összesített indexének megkonstruálásában élenjáró Európai Bizottságnál készülő Innovation Union Scoreboard 2013-as eredményeit tekintjük (2. ábra). Az ábra különbséget tesz négy csoport között: 1) innovációs vezetők (Svédország, Németország, Dánia és Finnország); 2) innovációs követők (Hollandia, Luxemburg, Belgium, Egyesült Királyság, Ausztria, Írország, Franciaország, Szlovénia, Ciprus és Észtország); 3) mérsékelt innovátorok (Olaszország, Spanyolország, Portugália, Csehország, Görögország, Szlovákia, Magyarország, Málta és Litvánia); valamint 4) lemaradó innovátorok (Lengyelország, Lettország, Románia és Bulgária). Megállapítható, hogy a legversenyképesebb európai országok vagy innovációs vezetők, vagy innovációs követők.

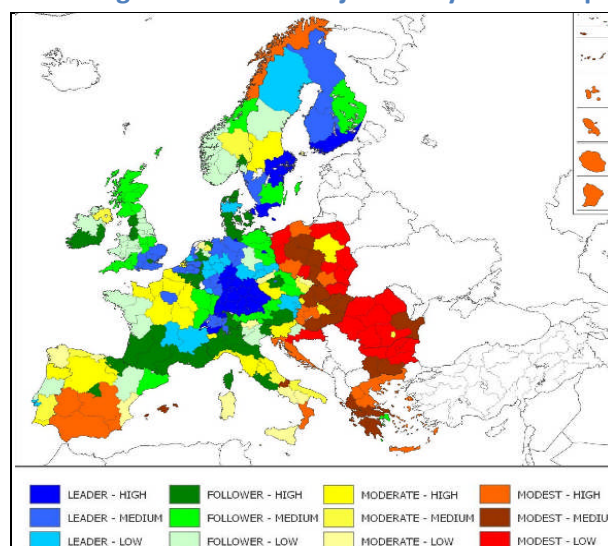
2. ábra: Innovációs teljesítmények az Európai Unióban (2013)

Megjegyzés: Az átlagos teljesítmény kiszámolásához egy 24 mutató adatait összesítő összetett mutató szolgál alapul; a skálán a lehető legkisebb teljesítmény 0, a lehető legnagyobb 1. Az átlagos teljesítmény (az adatok késedelmes rendelkezésre állása miatt) a 2010/2011-es teljesítményt tükrözi.

Másodszor pedig amennyiben a közösségek versenyképességét akarjuk szemrevételezni, akkor a regionális innovációs teljesítmények hasznos útbaigazításul szolgálnak (3. ábra). Az ábra központi üzenete az, hogy ahol nem csupán közösség (egy adott kitüntetett régió, pl. főváros) kiemelkedő növekedési és innovációs gócponti szerepköréről beszélhetünk, hanem a közösségek (régiók) országon belüli párhuzamos fejlődéséről, azok az országok jobban teljesítenek versenyképesség és fenntartható innovációs teljesítményben egyaránt.

3. ábra: Regionális és alrégiós innovációs teljesítmények az Európai Unióban (2012)

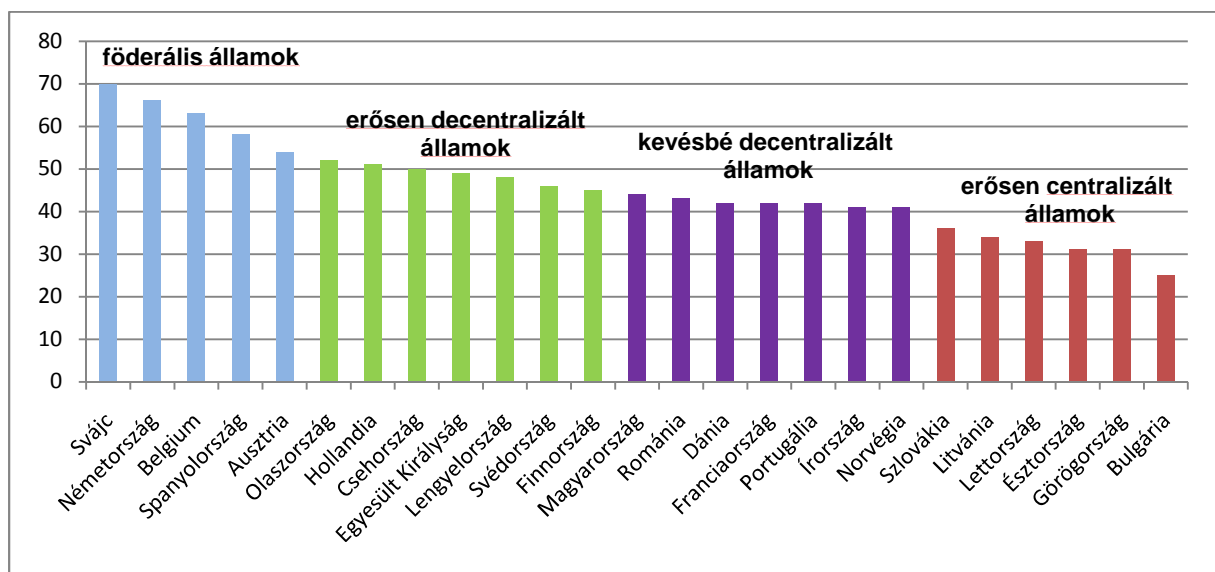

Forrás: Regional Innovation Scoreboard 2012

Ugyanis így lehet ellensúlyozni az innováció azon sajátosságát, hogy az mindig viszonylagos, hiába történik innováció, ha a többiek megelőznek, viszont ha párhuzamosan történik a közösségek értékteremtő folyamata innovációk útján, akkor összgazdasági- és társadalmi szinten hatékonyabb és eredményesebb, azaz versenyképesebb állapot érhető el.

Harmadsorban a rangsorról az is leolvasható volt, hogy a legversenyképesebb gazdaságok közt túlnyomó többségében föderális, illetve erősen decentralizált intézményi struktúrával rendelkező országok találhatók. Ahhoz, hogy e szempontból szemléltessük az országok elhelyezkedését az Európai Régiók Gyűlése által 2009-ben elkészített decentralizációs indexet használtuk föl (4. ábra).

4. ábra: A decentralizáció mértéke a kiválasztott európai országok esetén (2009)

Megjegyzés: nincs elérhető index Ciprusra, Máltára, Luxemburgra, valamint Szlovéniára vonatkozóan.
 Forrás: saját összeállítás az Assembly of European Regions (2009) alapján.

A versenyképességet és innovációs teljesítményt befolyásolja az adott rendszer intézményi felépítménye, s úgy tűnik, hogy a föderális és erősen decentralizált struktúrák termékenyebb táptalaját biztosítják az innovációknak, s rajta keresztül a közösségi és közösségek versenyképességének. Ott tehát jó kormányzás uralkodik, ami nemzetközileg magas intézményi minőséggel párosul (Európai Bizottság, 2012:20). Tehát nem megkerülhető az intézményi struktúra folyamatos javítása, amelyben az államnak, a közszférának elsődleges szerepe van. Így érhető tetten a modern versenyképességi felfogás magánszektorbeli és közszféra-szemponjú felfogása.

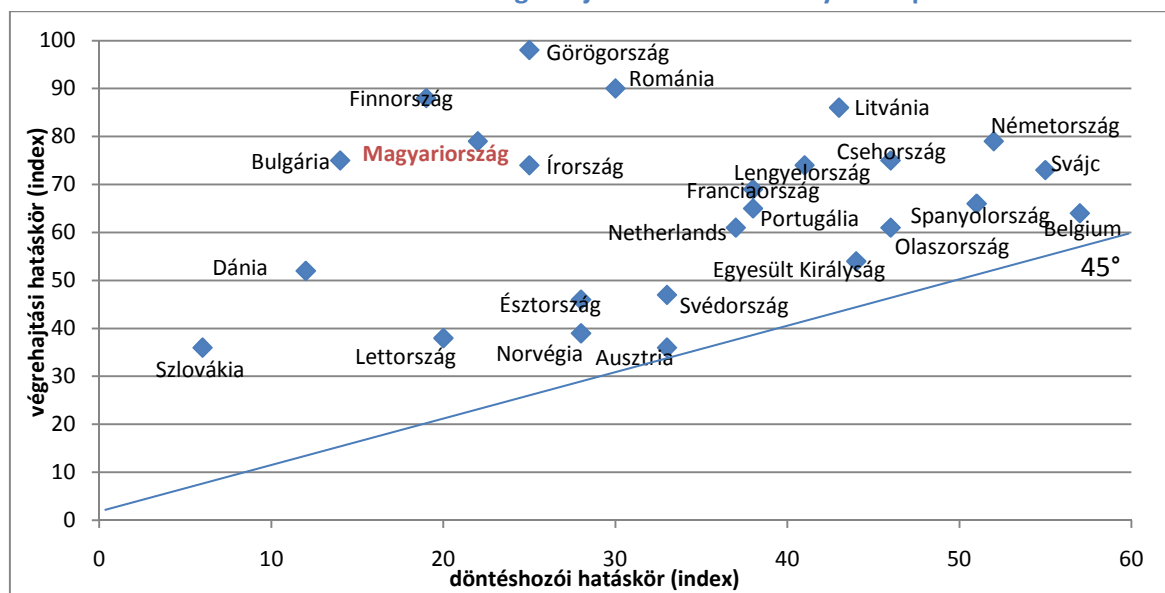
Mivel nagyobb innovációs szabadság (nagyobb döntési és végrehajtási jogkör) javarészt föderális, illetve erőteljesebben decentralizált államokban található, ők jobban teljesítenek innováció, s azon keresztül pedig versenyképesség terén is, mert a szakpolitikai tanulás (értékelések készítése, a tapasztalatok gyakorlat nyelvére fordítása stb.) jobb körülményekkel szembesül.

Ahhoz, hogy egy átfogóbb képünk legyen minderről a tanulmányban már használt decentralizációs index mélyebb bontására fókuszálunk. Az aggregált index ugyanis négy alindexből áll. Ezek az (i) adminisztrációs (az alsóbb kormányzati szintek erőforrás állománya); (ii) funkcionális (a döntéshozói és végrehajtói hatáskörök közti viszonyt ragadja meg, pl. kiegyenlített, vagy valamelyik irányba torzított); (iii) politikai (azt tükrözi mennyire független politikailag az adott alsóbb kormányzati szint);

és (iv) pénzügyi decentralizáció (adókiadásra, adósságfinanszírozásra, különböző ösztönzők alkalmazásának lehetősége).

Ha figyelembe vesszük, hogy egy innovációs ciklus milyen lépéseket követel, akkor belátható, hogy a döntési és végrehajtási jogkörök kiegyensúlyozottsága alapvetően befolyásolhatja a sikert (pl. képesek-e a közsféra dolgozói kapcsolatokat kiépíteni, fenntartani; az innovációt elindítani, vagy elindítottatni és végrehajtási folyamatot menedzselni stb.). Mindehhez persze azzal is érdemes tisztában lenni, hogy milyen kiindulási konstelláció létezik a feladatok és az azok ellátásához rendelkezésre álló pénzügyi autonómia között (5. ábra). Jellemzően az igaz, hogy a döntéshozói hatáskört a központi kormányzat szintjén igyekeznek tartani, s a végrehajtói hatáskört delegálják az alacsonyabb kormányzati szintekre (45 fokos egyenes felett helyezkednek el). Ha túl sok a feladat és kevés a költségvetési mozgástér, akkor sokkal nagyobb a késztetés az innovációra, amihez azonban már hatásköri függetlenség is kívánkozik.

5. ábra: Döntéshozói és végrehajtói hatáskör viszonya Európában

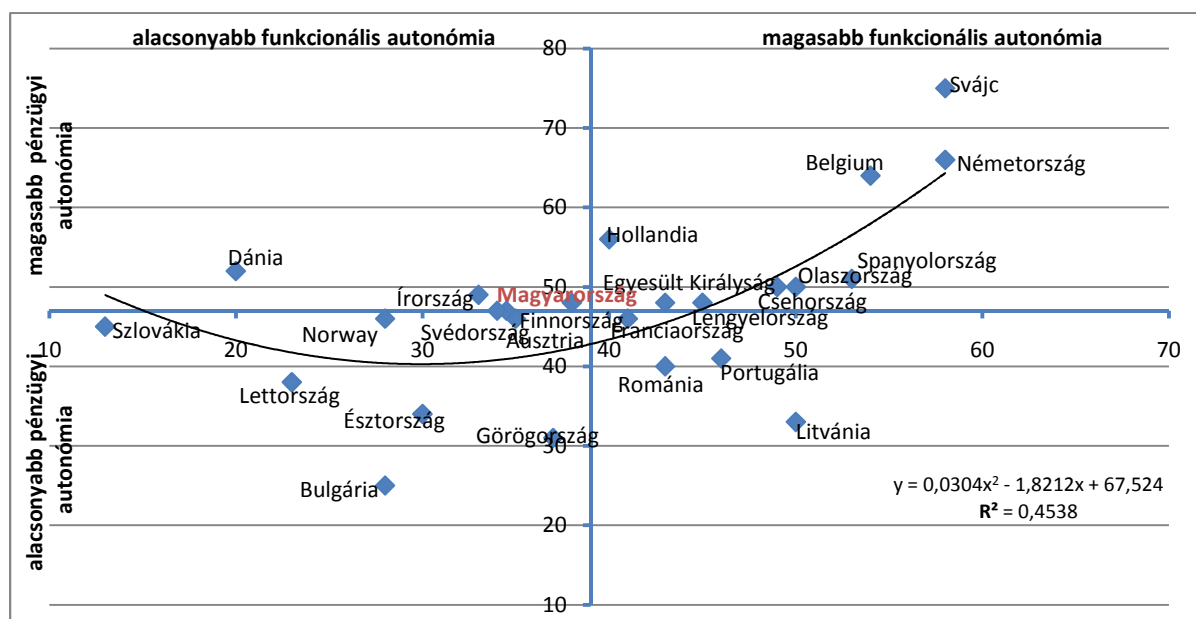

Forrás: a két alindex forrása az Assembly of European Regions (2009).

Az egyik legkiegyenlítettőbb helyzet Ausztriában van, de az is érzékelhető, hogy az innovációs szabadság Szlovákiában, vagy Bulgáriában alacsonyabb, hisz ott sok feladatot kell ellátniuk, de azok hatékonyabb végrehajtását szolgáló innovációk létrehozatalához már nem rendelkeznek kellő döntési jogkörrel. Továbbá, az is igaz, hogy sok országban tapasztalni azt, hogy a funkcionális autonómia viszonylag alacsony pénzügyi autonómiával párosul (pl. Portugália, Litvánia, Románia), azaz a finanszírozás rugalmatlanabb és az pedig a kockázatosabb innovációk felbukásának egyik markáns akadályozó tényezője (6. ábra).

Magyarország kapcsán az mondható el, hogy alapvetően közepes innovációs szabadságfokkal rendelkezik a közsféra. Egy kevésbé decentralizált állami szektorról beszélhetünk, amelyben az intézményi minőség alacsonyabb foka kevésbé jó kormányzással párosul. E mögött az egyik mindenféleképpen meghúzódó okként meghatározásra kerülhet az, hogy a jóléti szolgáltatások kiterjedtségéhez és fejlettségéhez képest alacsonyabb pénzügyi autonómiával rendelkeznek az alacsonyabb kormányzati szintek. Ily módon nagyobb valószínűséggel és gyakrabban bomlik meg az egyensúly a feladatok és források között, ami rosszabb fiskális kondíciókat eredményez.

6. ábra: A funkcionális és pénzügyi autonómia viszonya Európában

Megjegyzés: a funkcionális index a döntéshozói és végrehajtói alindexeket tartalmazza. A két tengely metszéspontja az átlagoknál található.

Forrás: Assembly of European Regions (2009)

Mivel a versenyképesség és az innováció összefügg, s mivel az innovációs aktivitás jobb ott, ahol föderális, vagy erőteljesen decentralizált rendszer működik, ezért a következőkben az IMD adatbázisára építkezve a következő európai országokra koncentrálnak röviden: Svájc, Svédország, Németország, Hollandia, Finnország, az Egyesült Királyság és Ausztria.

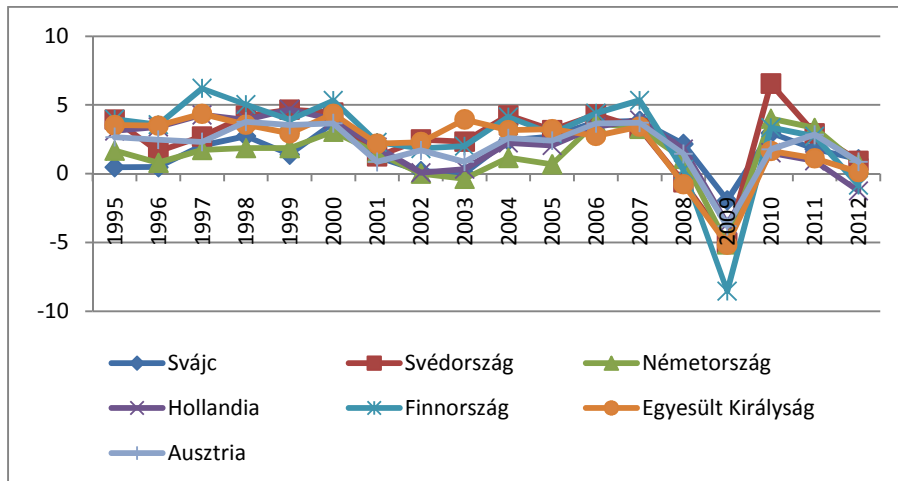
3.3 Az innovatív és erősen decentralizált országok versenyképessége

A következőkben a négy átfogó dimenzió közül a gazdasági teljesítményt, a kormányzati és üzleti hatékonyságot igyekszünk egy-egy aspektusból felvillantani. Az infrastruktúra időbeli alakulása nem eredményez számottevő átrendeződéseket, ezért ezt a dimenziót ezúttal nem tekintjük elemzés tárgyának. Az áttekintéshez statisztikai adatokból és szubjektív vállalatvezetői felmérésből származó adatokat használunk. Utóbbiak kapcsán a tanulmányban érintett három területre fókuszálunk: (i) országimázs, mint a versenyképesség megítélésének egyik mutatója; (ii) rugalmasság és alkalmazkodóképesség, mint a versenyképesség és a fenntartható fejlődés kulcs sikertényezőjének megítélése; valamint (iii) a globalizációval szemben uralkodó attitűdök, amely a nyitottságot, a világgazdaságba való integrálódás, a globális értékláncba való szereplés szempontjából lényeges. A közgazdaságtudomány főáramának valódi patológiáját ezzel a puha kategóriákat is tartalmazó elemzési résszel feloldjuk, hisz a főáramban a matematikai modellezhetőség és számszerűsíthetőség váteszi elvszerűsége dominál a szakpolitikai javaslatléttelek irányába mutató, azaz valóság közelebbi diskurzusok helyett.

A gazdasági teljesítményt a reál GDP éves százalékos változásával szemléltetjük (7. ábra). A relatíve versenyképesebb gazdaság jobb termelékenységi pályán is áll, aminek forrása az okos adaptáció és innováció. Az általunk kiválasztott erősen decentralizált és innovatív országok a kétezres évek elejéig kiegyensúlyozottnak mondható növekedési pályán haladtak, a dotcom válság és a kétezres évek elején tapasztalható dekonjunktúra idején Hollandia és Németország kivételével szintén viszonylag

könnyen regenerálódtak. De eme két ország is rálépett a dinamikus növekedés útjára és a 2008-as válságig 3-5%-os éves bővülést realizáltak. A válság súlyosan sérülést ejtett a 2009. évi GDP-n, de a válság előtti 2007-es békeév szintjére a választott országok szinte mindegyike visszaemelkedett. A Nagy Recessziót persze ezen országok is megérezték, erre vall a 2010 után lendületet veszített növekedés. A 2014. évre vonatkozó előrejelzések összességében egy jobb növekedési dinamikával átitatott évről számolnak be. Tegyük hozzá, hogy az eurózóna válsága a mai napig lezáratlan és megoldatlan feladat a magországok és az európai periféria közti szakadék áthidalása, a strukturális problémák kezelése további intézkedéseket igényel.

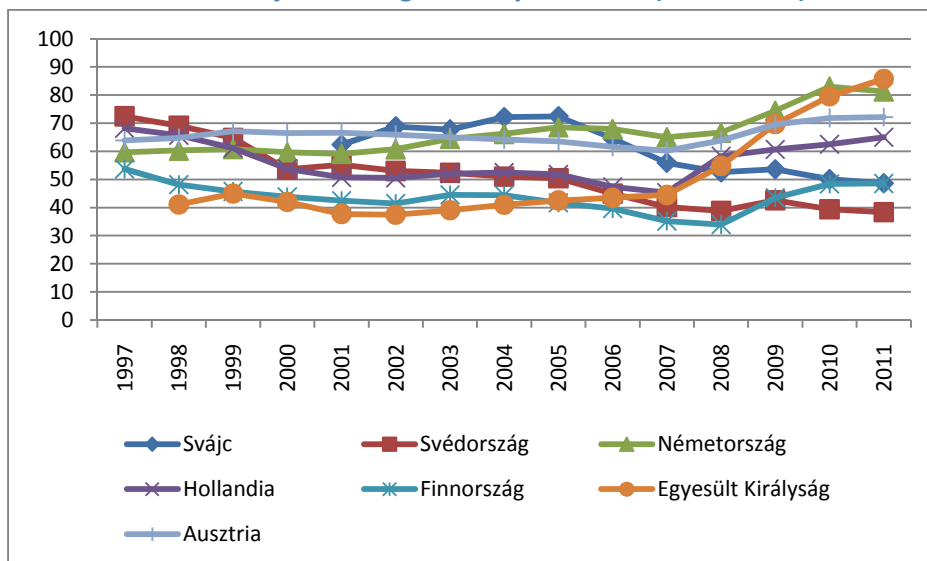
7. ábra: A reál GDP éves változása (%)

Forrás: WCY 2013, OECD 2013

A kormányzati hatékonyságot a diszkrécionális beavatkozásra való készség is szemléltetheti. Vagyis, a fiskális politika állapota, a költségvetési gazdálkodásban lévő beavatkozási potenciál, ha és amennyiben alacsonyabb – kezelhető – kockázati prémiummal, deficit és adósságállománnyal rendelkezik. Az adósságállományok szintje a tekintett országok esetében arról árulkodik, hogy felelős költségvetési gazdálkodás volt meghatározó az 1997 és 2007 közti időszakban.

8. ábra: Teljes adósságállomány alakulása (GDP %-ban)

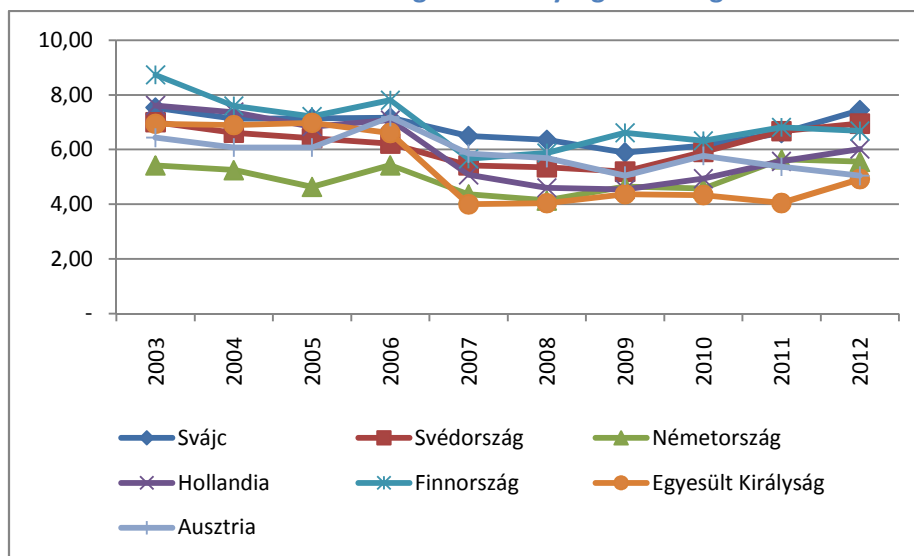

Forrás: WCY 2013

Túlzott deficit eljárás alá került ugyan több ízben is Hollandia (2004-2005, 2009-), az Egyesült Királyság (2004, 2005-2007, 2008-), Finnország (2010-2011, 2013-), Németország (2002-2007) és Ausztria (2009-), ugyanakkor a hiányok nem transzformálódtak át a gazdaságokkal szembeni növekvő bizalmatlansággá, így az adósságállományok nem mutattak látványos ugrásokat.¹² Az adósságráta a 60%-os Maastricht és Stabilitási és Növekedési Paktum által előírt szint körül alakult (8. ábra).

Az üzleti hatékonyságot az IMD egy 'ease of doing business', vagyis az üzletmenet görbülékenységét kutató indikátorral igyekszik megragadni, amely vállalatvezetői véleményfelmérésen alapul (9. ábra). A szabályozás vállalkozásbarát jellegét a legjobban a finn vállalatvezetők hangsúlyozták a kétezres évek közepéig, de nem sokkal maradt el utána Svájc, Hollandia és az Egyesült Királyság. A svédek illetve a németek bár fokozatos romlást érzekeltek, 2007 után a válságra adott reakciók nyomán pozitívabb hangulat lett úrrá. A foglalkoztató vállalatvezetők a válság beköszöntével a választott országok esetében többnyire a korai nyugdíjazás, a kihelyezés és részmunkaidőben történő intenzívebb foglalkoztatást preferálták, mint a költségcsökkentés eszközei (Van Dalen – Henkens, 2013). Egyedül a német és a holland foglalkoztatók számoltak komolyabb bér és kiadáscsökkentési lehetőséggel. A német gazdaságban megvolt ez a potenciál, köszönhetően a 2003 és 2005 közt bevezetett munkaerő-piaci reformnak, illetve az Agenda 2010-nek, amely a munkaerőpiacot még rugalmasabbá tette. Ezen túlmenően a nominálbéreket sikerült visszafogni, így a termelékenység tudta fűteni a gazdaságot (mindez kifejezetten jótékony impulzus volt a magyar gazdaság számára is a kétezres évek folyamán, amelynek Németország hagyományosan kulcsfontosságú exportpiaca).

9. ábra: Az üzletmenet görbülékenységének megítélése

Megjegyzés: a skála 0 és 10 között mozog, és a nagyobb érték jobb üzletvitelt lehetővé tevő szabályozásról árulkodik.

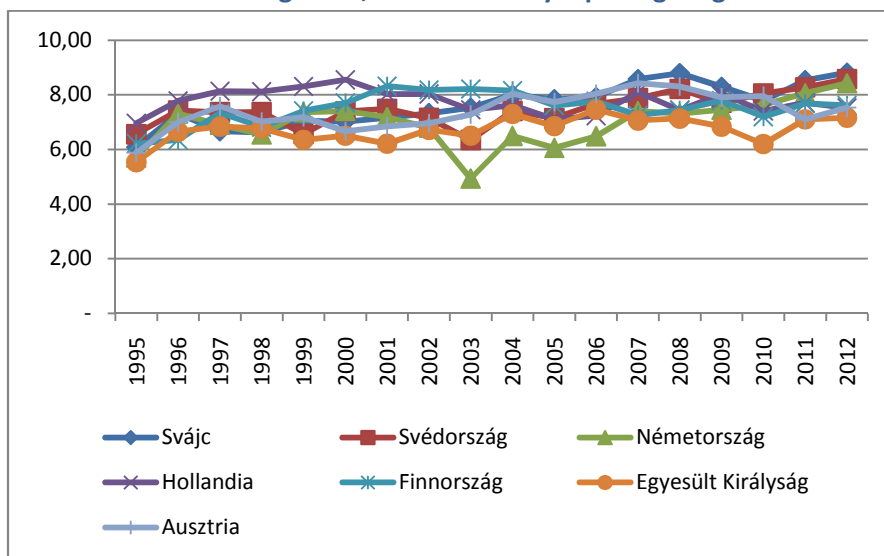
Forrás: WCY 2013

Az ország külföldi megítélése (országimázs) nagymértékben tükrözi a versenyképesség pillanatnyi állapotát is. Németország példának okáért a kétezres évek elején vérszegény növekedést produkált, s a stagnálás jeleit is mutatta, amivel kapcsolatos külföldi percepciók egyértelműen kirajzolódnak. Az

¹² Értelmeszerűen a deficit megítélésén a ciklikusan kiigazított egyenlegre kell koncentrálni, amely a választott országok esetében 1995 és 2013 között az Európai Bizottság AMECO adatbázisa szerint 1995-től folyamatosan javult, és az ezredfordulóra többletet, vagy csupán 2-3%-os hiányt mutatott. Ettől a trendtől érdemben az Egyesült Királyság szakadt el 2007 után, míg a többiek sikeresebben igyekeztek stabilizálni a költségvetéseiket.

ábráról jól nyomon követhető az Egyesült Királyság versenyképességével kapcsolatos aggodalom eszkalálódása a 2008-as pénzügyi és reálgazdasági válság európai begyűrűztét követően, amikor is az angol GDP harmadát adó, s ezért kifejezetten nagy figyelmet kapó, pénzügyi és bankszektor problémái uralták a közvéleményt (10. ábra). A válság az országok valódi versenyképességi stressztesztje volt, amikor az ellenálló képesség, a körülményekre való reagálás és azokhoz történő alkalmazkodóképesség ázsiója felértékelődik. Magyarország szempontjából a német gazdaság rendkívüli jelentőséggel bír, ezért is üdvözlendő, hogy az viszonylag javuló megítéléssel és rugalmassági/alkalmazkodóképességgel bír (11. ábra).

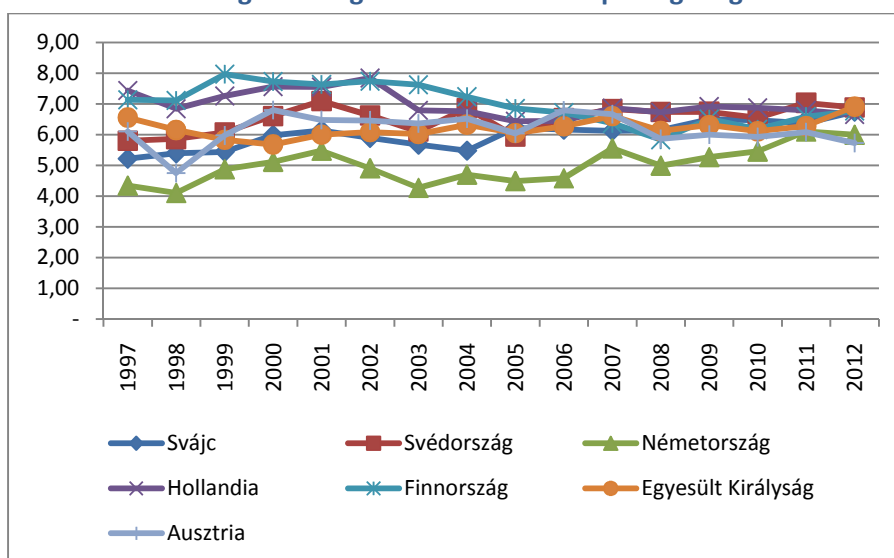
10. ábra: Országimázs, mint a versenyképesség megítélése

Megjegyzés: a magasabb érték, jobb megítélést jelent.

Forrás: saját szerkesztés, adatok forrása WCY2013.

11. ábra: Rugalmasság és alkalmazkodóképesség megítélése

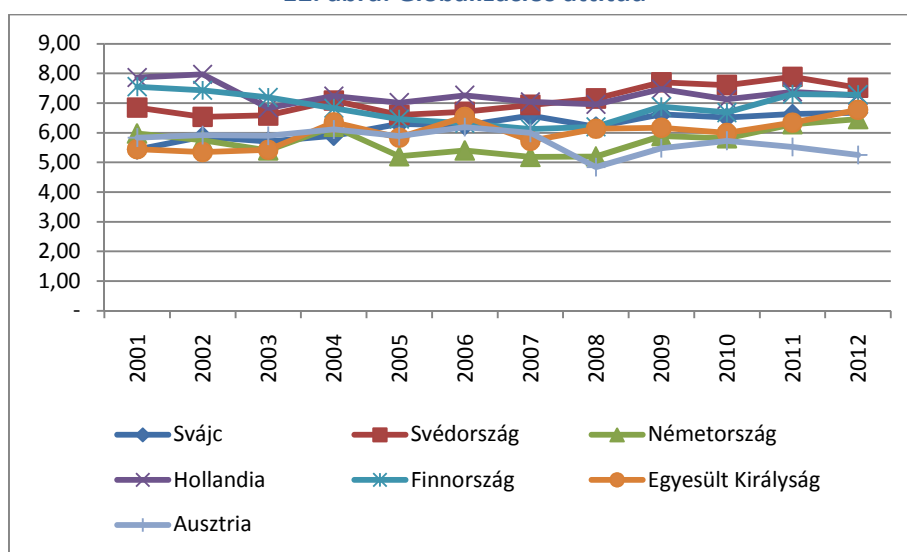
Forrás: saját szerkesztés, adatok forrása WCY2013

Leszögezhetjük, hogy a nagyobb decentralizációval, vagy adott esetben föderális rendszerrel bíró országok ellenálló képessége és megítélése jobb mintázatokat követ, mint az erőteljesen központosított államoké. Esetükben a fegyelmezettebb kormányzás (jó kormányzás, amely például

ápolja és gyakorolja a fenntartható fiskális politika eszméjét) ellenállóbbá teszi a gazdaságot. Az ellenálló képesség abban mutatkozik meg, hogy a rendszer viszonylag rezisztens maradjon komolyabb zavarokra, hogy átszerveze magát úgy, hogy teljesítménye súlyosabb csorbát ne szenvedjen.

Az egyre nagyobb függőségi viszonyokkal bíró, globalizált világ gazdaságban a siker egyik meghatározó feltétele a mély és szerves integráltság, amely viszont nem jöhet létre nyitottságra építő egyéni, társadalmi és kormányzati szerepvállalás nélkül. A kormányzat, a politika iránya és értékrendje a versenyképességi egyenletrendszer független változója, vagyis impulzusokat ad és befolyásolja az adott gazdaságban tevékenykedő vállalatok útkeresési elképzeléseit is. A globalizációval kapcsolatos attitűd tehát tükrözi a versenyképességi pozícióját az adott országnak (12. ábra). Nem véletlen tehát, hogy a tekintett országok szinte mindegyikében pozitívan értékelik a globalizáció folyamatát.

12. ábra: Globalizációs attitűd

Forrás: saját szerkesztés, adatok forrása WCY2013

Ha egy kicsit visszatekintünk, akkor azt látjuk, hogy 1989-ben az IMD Versenyképességi Évkönyvének rangsorában a legversenyképesebb gazdaságok közt Japánt, Svájcot és Hollandiát találtuk. A feltörekvő országok közt Szingapúr, Hong Kong és Malajzia volt meghatározó. Ekkor még a globalizáció nem teljedett ki, ezt jelezte, hogy Kína és Oroszország nem szerepelt a rangsorolandó országok közt. 1997-re a kép megváltozott, a világ globalizáltabbá vált, ahogy azt a tanulmányban bemutattuk. Az ettől kezdve kialakított lista mind a fejlett, mind a feltörekvő országokat érintette. A következőkben az 1997-2013 közötti időszakra vonatkozóan azon országokat soroljuk fel, amelyek versenyképesség terén győztesnek, illetve vesztesnek tekinthetők.

A versenyképesség terén győztes (1997-től napjainkig, akik legalább 5 pozíciót javultak) országok közt találjuk Izraelt, Kínát, a Koreai Köztársaságot, Lengyelországot, Mexikót, Németországot, Svájcot, Svédországot és Tajvant.

- Az Egyesült Államok, Szingapúr és Kanada nincs ugyan a listán, de ők azok, amelyeknek tartósan versenyképes gazdasági modelljük van, ami a technológiára, oktatásra és a fejlett infrastruktúrára építkezik.

- Európában elsősorban Svájc, Svédország és Németország említhető, ahol a siker receptje az export, a termelői szektor dinamizmusa, a gazdasági diverzifikáltság és a versenyképes KKV szektor. Továbbá ahol a közpénzügyi fegyelem a makrogazdasági stabilitás egyik garanciája is.
- Ázsiában elsősorban Kína gazdasági húzóereje érződött és hatott ki a regionális versenyképesség javulására, s elősegítette, hogy az ottani gazdaságok a feltörekvőkben lellessenek hasznos exportpiacokra. Kína még a válság időszaka alatt is erőltette a növekedést, hisz annak lassulása a világgazdaságot is megrázná (2 év alatt 2009-től, a GDP 9%-át fordították élénkítésre).
- Mexikó és Lengyelország versenyképességi újjáéledésének még ki kell állnia az idők próbáját. Lengyelország 1997 és 2005 közti története a magyar úthoz hasonlítható, amennyiben ott sem folytatódta a szükséges reformlépések, hiszen a kezdeti nekibuzdulások és abból eredő növekedés ugyanis *látszólag* szükségtelenné tette azokat.

A versenyképesség szempontjából vesztesnek számító (1997-től napjainkig, akik legalább 5 pozíciót estek vissza) országok közt említhetjük Argentínát, Brazíliát, Chilét, a Dél-Afrikai Köztársaságot, az Egyesült Királyságot, Finnországot, Franciaországot, Görögországot, Izlandot, Írországot, Japánt, Luxemburgot, Magyarországot, Olaszországot, Spanyolországot, és Venezuelát.

- Európa országainak több mint a fele a „vesztesek” közé sorolható 1997 óta. Egy külön monográfiát érdemelne annak vizsgálata, hogy vajon milyen tényezők állnak ezen érzékelhető trend mögött (pl. Relatív nagyobb javulás a Kelet-Ázsiai gazdaságokban? Az általános innovációs teljesítmény romlása? A szükséges reformlépések elodázása? stb.)
- Az Egyesült Királyság és Franciaország az, amely különösen látványosan veszít versenyképességéből. Az Egyesült Királyság pénzügyi szektornak való kitettsége komoly rendszerkockázati tényező, ebből adódóan pedig és ezzel összefüggésben a gyártási, termelői tevékenység kilátásai csak nagy jóindulattal nevezhetőek megfelelőnek.
- Hollandia és Finnország előtt ott a gyorsan változó környezethez való sikeres adaptációs kihívás feladata (régóta ismert, hogy a fin társadalom elöregedése komoly aggályt jelent a jóléti állam fenntarthatóságára nézvést).
- A mediterrán országok (Görögország, Olaszország, Portugália, Spanyolország) mind leszakadózóban vannak. A gazdaság modernizálása, a közpénzügyi fegyelem meghonosítása komoly kihívás számukra.
- Izland és Írország esete rámutat arra, hogy a versenyképességért küzdeni kell, és fenntarthatóságra kell törekedni. Ellenkező esetben a túlfűtöttség összeomlásokhoz vezethet. Tegyük hozzá, hogy Írország válságkezelése a 2013. évet alapul véve eredményesnek bizonyul, ugyanakkor még számos területen kell reformokat végrehajtani.
- Latin-Amerika szintén versenyképességi lejtmenetben van (Argentína, Brazília, Chile, Venezuela) és komoly kihívókra talált az ázsiai országokban.

Miután áttekintettük az általunk választott országok (innovatív, erősen decentralizált) versenyképességi tapasztalatát, a következőkben Magyarországra koncentrálunk és a régiós versenytársakkal (Visegrádi országok: Csehország, Lengyelország és Szlovákia) történő összevetésben ismertetjük a folyamatokat.

4. Magyarország versenyképessége régiós összevetésben

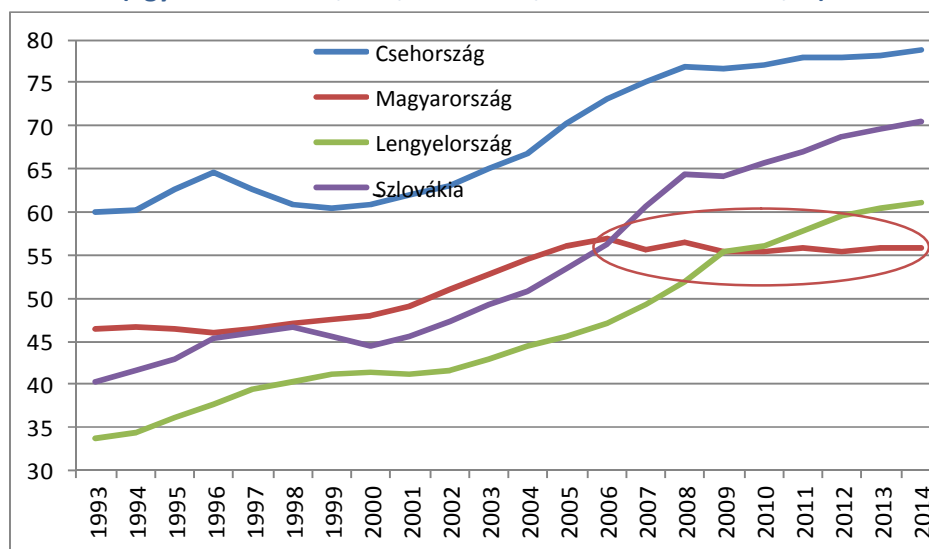
Magyarország pozíciója a versenyképességi rangsorban romlásról árulkodik, hiszen a 2012. évi Évkönyv 45. helyéhez képest a 2013-as Évkönyvben az 50. helyen állt. Hazánk közvetlen környezetében lévő országok között találjuk Ukrajnát (49) és Brazíliát (51). A Visegrádi országok közül egyedül Lengyelország (33) javított – igaz csak egy hellyel –, Szlovákiának sikerült megőriznie a 2012-es Évkönyvbeli 47. helyét, Csehország (35) viszont két hellyel került lejjebb a relatív rangsorban. A közép- és kelet európai tagállamok közül még szintén jelentősnek tekinthető Szlovénia a pénzügyi és gazdasági gondok jeleit mutatja, így tavalyhoz képest egy helyet rontva, csak az 52. lett.

Magyarország esetében a vizsgált négy dimenzió közül mindegyikben tapasztalható volt kisebb-nagyobb relatív pozícióromlás.

A legjelentősebb romlás a *gazdasági teljesítmény* dimenziójában mutatkozott, hiszen e tekintetben hazánk a 2012. évi relatív rangsorbeli 35. pozíciójáról a 2013. évi kiadványban már a 44. helyre került. Ezt a változást elsősorban a gazdaság zsugorodása (sőt, a potenciális gazdasági növekedés zérus volta), a külkereskedelem és tőkebefektetések romló trendjei eredményezték (pl. a külkereskedelmi többlet a befagyó és zsugorodó hazai beruházások megnyilvánulása, ami gátja a növekedés beindulásának).

Távlatosabb megközelítésből a helyzet még komorabb, az látszik, hogy Magyarország felzárkózása (*catching-up*) az EU15-ökhöz egy főre eső GDP tekintetében 2006-tól kezdődően megakadt (*getting stuck*) (13. ábra).

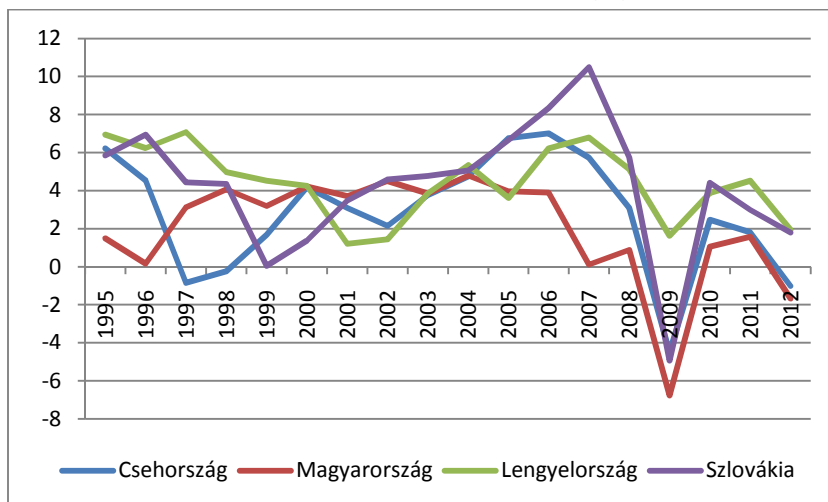
13. ábra: A felzárkózási folyamat megakadása
(egy főre eső GDP, PPP, EU15=100, referencia év: 2005, %)

Forrás: Eurostat, Nemzeti számlák

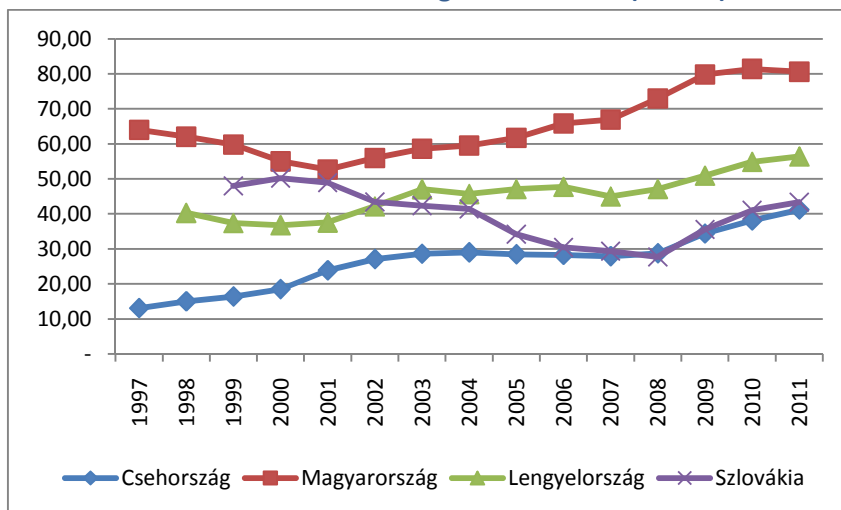
A gazdasági teljesítmény egy tünete, ami mögött számos dolog áll. Az mindenképp belátható, hogy a magyar dinamikus növekedést (átlagosan 4%-os évi bővülés 2000-2006 között) (14. ábra) elsősorban az eladósodás fűtötte (15. ábra). Jegyezzük meg rögvest, ami ennél még fontosabb: a külső eladósodás fűtötte (16. ábra). Ez már átvezet az Évkönyv kormányzati hatékonyság dimenziójához.

14. ábra: A reál GDP alakulása (%)

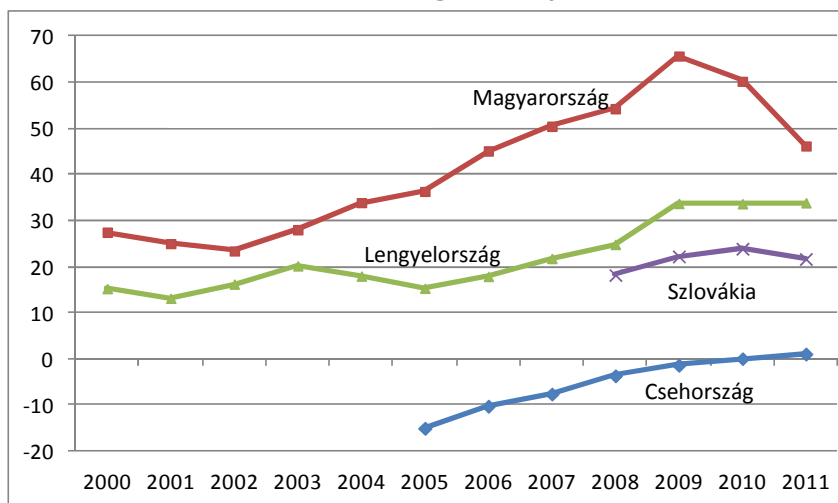
Forrás: WCY 2013, OECD 2013

15. ábra: A bruttó adósságráta alakulása (GDP %)

Forrás: WCY 2013

16. ábra: A külső nettó adósságállomány alakulása (GDP %)

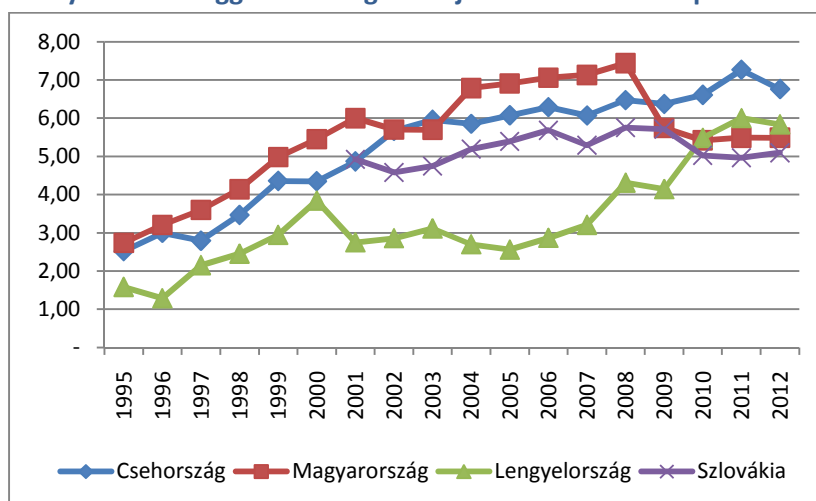

Forrás: Eurostat, Nemzeti számlák

A *kormányzati hatékonyság* a 2013-as Évkönyvben relatíve alig változott, a 2012. évi 51. helyről az 52-re lépett vissza. A szinte stabilnak mondható pozíciót a javuló közpénzügyi menedzsmenttel (értsd: a fiskális indikátorok *számszaki* javulása) lehet legfőképp magyarázni. Az egy helyes pozícióvesztést pedig az átláthatóság érzékelt romlásával és az elöregedő társadalom által megtestesített és továbbra is jelen lévő kihívással lehet magyarázni.

Trendszemléletben értékelve a folyamatokat nyomatékosítható, hogy a magyar fiskális politika erőteljesen pro-ciklikus volt, s csak a számszaki deficitcsökkentésre koncentrált függetlenül attól, hogy az alkalmazott nem-konvencionális eszközök (magánnyugdíjak államadósság-csökkentésre fordítása, szektorális különadók, egykulcsos adó bevezetése stb.) vajon fenntartható eredményesség irányába mutatnak-e, avagy csupán átmeneti javulásokat képesek kiváltani és inkább a bizonytalanságra erősítenek rá. Márpedig a *személyes biztonság és magántulajdon szentsége* erőteljesen megkérdőjeleződött és sérült a magánnyugdíj vagyon államosításával. Ez érzékelhető azon, hogy az említett indikátorral kapcsolatos elégedettség tekintetében Magyarország élvonalos volt a Visegrádi országok között 2008-ig, a maga 7,4-es indexével, míg 2009-től kezdődően drasztikus romlás állt elő a véleményfelmérések tanulsága szerint (17. ábra).

17. ábra: Személyes biztonsággal és a magántulajdon védelmével kapcsolatos elégedettség

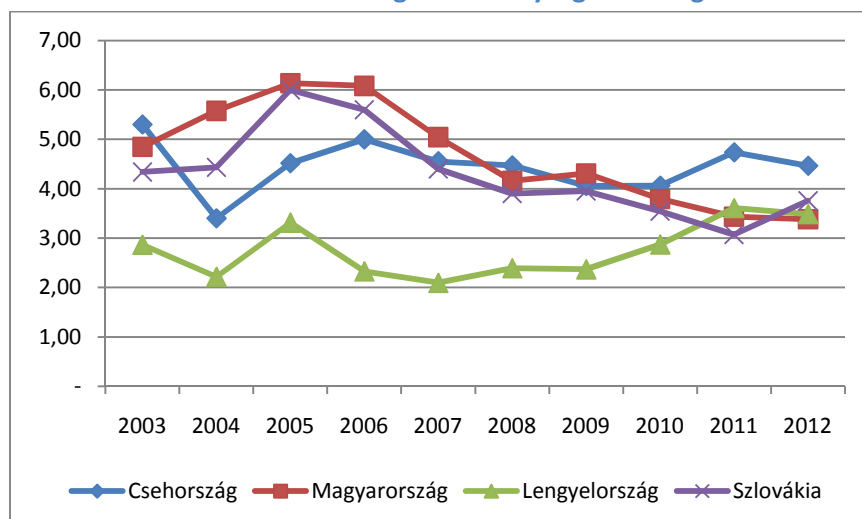

Megjegyzés: 0 és 10 közötti skálán a magasabb érték, nagyobb elégedettséget tükröz.
 Forrás: WCY 2013

Nem meglepő, hogy az elért eredmények fenntarthatóságát kérdésesnek tartják a megkérdozett vállalatvezetők. A foganatosított nem-konvencionális intézkedések bizalmatlanságot és bizonytalanságot eredményeztek tehát, amelyek negatív hatással voltak a belső keresletre, a beruházási rátára. Ily módon pedig a potenciális növekedési ütem zérus közeli szintre csökkent. A makrogazdasági instabilitás tehát adott Magyarországon, ami gátja a fejlődésnek, és az euró bevezetésének is. Valójában Magyarországon esetében egy sokkal szélesebb, rendszerszintű megközelítésre van szükség a versenyképesség javítása érdekében (Kovács, 2014c).

Az *üzleti hatékonyság* a 2012. évi 49. helyről az 55-re romlott. E mögött alapvetően a termelékenységben megfigyelhető negatív trend, az agyelszívás (elvándorlás) munkaerő-piacra kifejtett kártékony hatásai munkálkodnak (ami visszahat az államháztartás bevételi oldalára, gyengíti a fogyasztás és az aggregált kereslet kilátásait). Az üzletmenet gördülékenységének megítélését megragadó index 2006 óta – tehát a felzárkózás megakadásba (*getting stuck*) fordulása óta – romlott a legnagyobb mértékben Magyarországon (18. ábra).

18. ábra: Az üzletmenet gördülékenységének megítélése

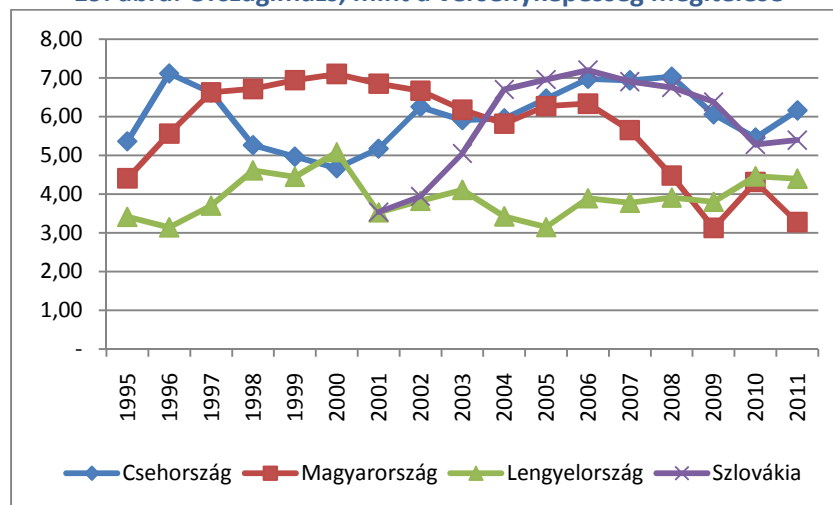

Megjegyzés: 0 és 10 közötti skálán a magasabb érték, nagyobb elégedettséget tükröz.
Forrás: WCY 2013

Az *infrastruktúra területén* hazánk szintén relatív pozíciót veszített, a 2012. évi kiadványbeli 35. helyről a 38. helyre esett vissza. E területen a legfőbb gyengeségeket a fenntartható fejlődés biztosíthatóságában, az innovációs kapacitás további erősíthetőségében, a zöld technológiai megoldások fölfuttathatóságában lévő bizonytalanságok adják, amelyekre a vállalatvezetői felmérés is ráerősít.

Ahogy az előző fejezetben hangsúlyoztuk, az ország külföldi megítélése (országimázs) nagymértékben tükrözi a versenyképesség pillanatnyi állapotát is. A magyar versenyképesség megítélése 2006-tól kezdődően évről évre rosszabbodó tendenciára váltott (19. ábra). Eközben a Visegrádi országok vagy szinten tudták tartani, vagy javítottak megítélésükön. Mivel a magyar gazdaság 2006-tól kezdődően kiigazítások seregét és reformintézkedéseket hajtott végre, vagyis a 2008-as válság előtt válságban volt, 2010-re beértek az erőfeszítések és relatíve jobb pozícióban érte el az országot a válság. Ezért is a 2010-ben tapasztalt javulás az országimázsban. A válságra adott válaszreakciók, az eladósodás azonban elodázta a javulás folytatását és újfent romlás következett be.

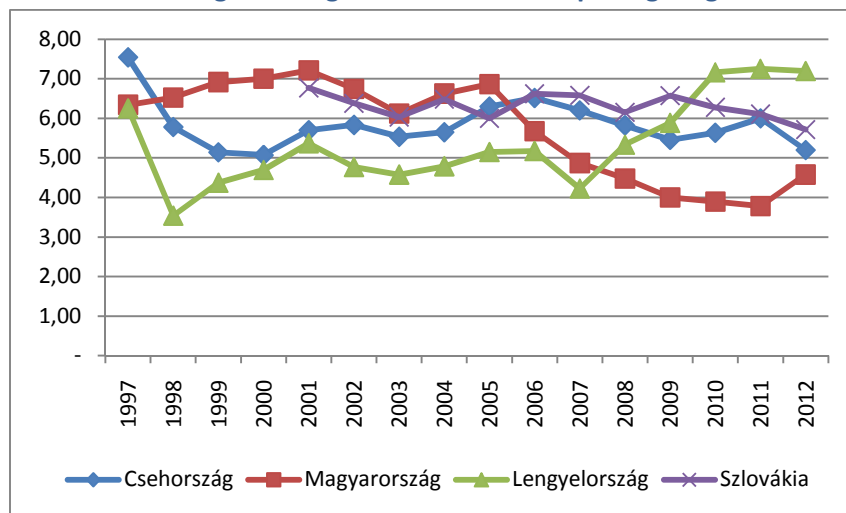
19. ábra: Országimázs, mint a versenyképesség megítélése

Megjegyzés: 0 és 10 közötti skálán a magasabb érték, nagyobb elégedettséget tükröz.
Forrás: WCY 2013

Mindezek miatt is érthető, hogy a magyar gazdaság rugalmatlanabbá vált, s alkalmazkodóképessége jelentősen leromlott 2006-tal kezdődően (20. ábra). A lengyel gazdaság e téren való látványos javulása számos elemzés tárgya, amelyek egyik központi gondolata, hogy a válság alatt azért is tudott az uniós tagországok közül egyedüliként növekedni, mert hatalmas belső kereslettel és piaccal rendelkezik, s a periférián dolgozó lengyel vendégmunkások hazautalásai a fogyasztási szintet stabilizálták.¹³

20. ábra: Rugalmasság és alkalmazkodóképesség megítélése

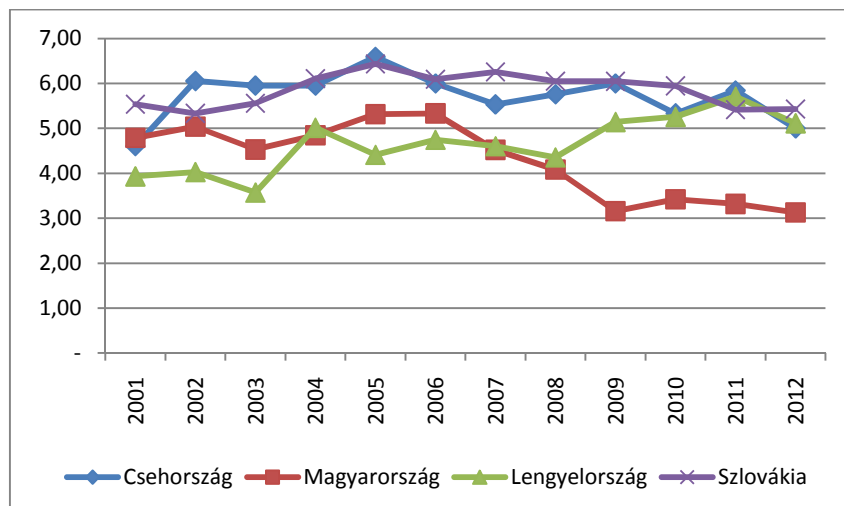
Megjegyzés: 0 és 10 közötti skálán a magasabb érték, nagyobb elégedettséget tükröz.
Forrás: WCY 2013

Magyarország nem rendelkezik relatíve nagy, mondható belső piaccal. Kis, nyitott gazdaságként a fejlődéséből jól ismert tételek szerint exportorientáción alapuló növekedési modellt kell szorgalmaznia. Ez azt feltételezi, hogy a globalizáció iránt nyitott politikai és társadalmi felfogás uralkodjék annak belátásával, hogy a globalizációban való részvétel a fejlődés útja, hisz semmilyen panelemzés nem mutatott ki olyan esetet, amikor az elzárkózó, befelé forduló politikát tartós sikert koronázta volna.

Ugyanakkor azt is meg kell említenünk, hogy a kelet-közép európai fejlődés feletti kormányzati örökös nem épülhet olyan bástyákra, amelyek tartalma és ereje igazolható módon megkérdőjelezhető. A keleti nyitás filozófiája távol áll a fejlődéshez szükséges valódi mérce, a javuló emberi-fejlődési mutatókkal, technológiai és nem-technológiai innovációkkal rendelkező, modern és demokratikus intézményekkel rendelkező, ezért pedig nyílt gazdasági és társadalmi rendszerrel bíró fejlett nyugat értékrendjétől. A távolságtartásnak pedig tényszerű jelét lehet venni, mert mi másként lehetne értelmezni a keleti nyitás hangoztatását, de az uniós integráció fontosságának megkérdőjelezéseként értelmezhető az a tény is, hogy semmiféle hivatalosan deklarált és kitűzött céldátuma sincs Magyarországnak az eurózónába való belépésre vonatkozóan. Mindezen fejlemények a vállalatvezetők úgy értelmezték, hogy a kormány globalizáció-felfogása nem tükröz jó irányú nyitottságot. Ezt illusztrálják az attitűdfelmérések, amelyek a keleti útkeresés, s a hangoztatott nézetek elhibázottságát közvetítik (21. ábra).

¹³ Megjegyezzük, hogy a lengyel gazdaságban továbbra is nagy a bizonytalanság. Az állam fenntarthatósága kérdéses, a nyugdíjrendszer reformra szorul – épp ezért adtak több ízben hangot a magyar példához hasonló magán pillér államosításának 2013 folyamán.

21. ábra: Globalizációs attitűd

Megjegyzés: 0 és 10 közötti skálán a magasabb érték, nagyobb elégedettséget tükröz.

Forrás: WCY 2013

A makrogazdasági stabilitás peremfeltétele a gazdasági és társadalmi fejlődésnek, de az eurózána csatlakozásnak is. Mindehhez a stabilitási kultúra kifejlődésére, a jó kormányzás alapértékei szerinti viselkedésre – például a fenntarthatóan kiegyensúlyozott államháztartásra, a hitelesség és áttekinthetőség, valamint elszámoltathatóságot biztosító intézményi fékek és ellensúlyok rendszerére – van szükség.

4. Box: A pozícióváltozás dimenziói és főbb okai a 2013-as Évkönyvben

Gazdasági teljesítmény a 2011. évi relatív rangsorbeli 44. pozícióról 35-re javult, míg ez a tendencia a visszajára fordult 2013-ra, és a 35. pozícióról relatíve visszaromlott a 44. helyre.

- o negatívan érintette a zsugorodó GDP (-1,7%-os reál GDP növekedés, amit többek közt a visszaeső háztartási fogyasztás (-1,42%) és az ugyan csak romló bruttó állóeszköz fölhalmozás (-1,96%) eredményezett);
- o a 2011. évi szint duplájára nőtt 2012-ben a magyar folyó fizetési mérleg többlete (azaz a belső kereslet visszaesett a beruházási aktivitással egyetemben);
- o bár jelentősebbé vált az FDI (s ez erősségeink egyike), a keletkezett jövedelem alig 24%-t forgatták vissza;
- o az OFDI növekedése (GDP 4,42%-nak megfelelő flow) is inkább annak a jele, hogy piacszerzést külföldön próbálnak megvalósítani, mert a belföldi üzleti környezet kilátásai romlottak;
- o a foglalkoztatási statisztika még mindig gyenge európai mércével mérve /átlaghoz viszonyítva/.

Kormányzati hatékonyság egy helyet romlott csupán relatív értelemben a többi országhoz képest, a 2012. évi Évkönyvben szereplő 51. helyet, a 2013-as Évkönyvben az 52. hely váltotta. Az enyhe romlás relatív értelemben kezelendő, és a közpénzügyi fejlődés (számszaki eredményesség) fenntarthatóságával kapcsolatos – vállalatvezetői véleményekben tükröződő - bizonytalanságok számlájára írható.

- o közpénzügyek megítélése 45-ről 44. helyre javult;
- o a folytatott fiskális politika eredményesség az 57. helyről az 52-ikre erősödött;
- o az intézményi környezet alindex 50-ről 51-re csúszott vissza (romló transzparencia);
- o az üzleti szabályozási alindex 32-ről 31-re javult;
- o a szociális rendszer fenntarthatóságát megragadó alindex 52-ről 54-re változott (előregedő társadalom kihívásait nem fenntarthatóan kezelő jóléti rendszer);

Üzleti hatékonyság a 2012-es Évkönyv 49. helyéhez képest hat helyet esve, az 55. helyen végzett. A 2011-ről 2012-re történő változások – amikor javulás volt tapasztalható, és amelyeket a statisztikai adatok és a vezetői véleményfelmérés alapján elsősorban a menedzsment módszerek (45-ről 37-re javulása) és az általános, javulófélben lévő attitűdök járultak hozzá (58-ról 55-re javult) – tendenciát váltottak:

- o a termelékenység és hatékonyság romlott (pl. reál egységnyi munkaerőköltség a csökkenő tendenciától elszakad, míg 2011-ben -1,3 volt a változás %-ban, addig 2012-ben 3,2%-os növekedés volt kimutatható);
- o munkaerő-piaci problémák fokozódnak (agyelszívás, elvándorlás);
- o a menedzsment módszerek 37-ről 46-ra romlanak (globalizáció megítélése romlik; országimázs negatív megítélése; rugalmasság és alkalmazkodó képesség gyengülése);
- o az általános üzleti kilátásokkal kapcsolatos attitűd és értékítélet 55-ről 57-re romlik;
- o a gazdaságpolitika konzisztenciájának és kiszámíthatóságának megítélése rossz (lásd 3.4 – *A Vezetői Véleményfelmérés főbb eredményei*)

Infrastrukturális dimenzió a 2012. Évkönyv 35. helyét relatíve elhagyta és a 38. helyen zárt. Javult ugyan az alpinfrastruktúra, de nem a technikai fejlődést, az „új gazdaságban” való versenyképességet szolgáló technológiai infrastruktúra (32-ről 35-re romlott). Az MTA átalakult szervezetileg, összességében a tudományos infrastruktúrát jobbnak érezték (43-ről 37-re). Az oktatási rendszer teljesítménye és megítélése romlott 28-ról 33-ra, valamint az egészségügyi és környezeti állapotok veszítettek két helyet, 38-ról 40-ik helyre kerültek.

5. Konklúzió

Tanulmányunkban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a modern versenyképességi felfogás tükrében mit mondhatunk Magyarország pozíciójáról egy konkrét, az IMD Versenyképességi Évkönyvének trendszemléletű elemzése útján.

A **2. fejezet** során tárgyaltuk, hogy a versenyképesség egy sokszor igen szabadon értelmezett fogalom, a közgazdaságtudományban nincs egységes álláspont a pontos definícióját tekintve. Tanulmányunkban az IMD Versenyképességi Évkönyve által használt definícióra építettünk. Eszerint a versenyképességi elemzés arra irányul, hogy megnézzük, *vajon az egyes nemzetek és vállalataik hogyan menedzselik kompetenciáik teljes vertikumát annak érdekében, hogy hosszú távú prosperitást érhessenek el.* A tanulmány során rávilágítottunk, hogy a magánszektor és az állami szektor egyaránt figyelembe veendő területek, és innovációs tevékenységük (technológiai és nem-technológiai) meghatározó fontosságú mikor egy adott ország versenyképességét elemezzük. A versenyképességi gondolkodás során felhívtuk a figyelmet arra, hogy az országimázs a versenyképesség egyik indikátora lehet, továbbá arra, hogy a rugalmasság és alkalmazkodóképesség a siker kulcs sikertényezői között szerepel, illetve a fejlődés útja a globalizáció elfogadása, a világgazdaságba való beágyazódás.

A **3. fejezetben** egy olyan ívet jártunk be, amely arra szolgált, hogy belássuk: a versenyképesség és az innováció összefügg, illetve az innovációs aktivitás jobb ott, ahol föderális, vagy erőteljesen decentralizált rendszer működik. E felismeréstől vezérelve és az IMD adatbázisára építkezve a következő európai országokra koncentráltunk röviden: Svájc, Svédország, Németország, Hollandia, Finnország, az Egyesült Királyság és Ausztria. Az országok versenyképességét a gazdasági teljesítmény, a kormányzati hatékonyság és az üzleti hatékonyság dimenziója mentén igyekeztünk

feltérképezni (az infrastruktúra dimenziója a szinte kimutathatatlan változások miatt nem képezte elemzés tárgyát). Az áttekintéshez statisztikai adatokból és szubjektív vállalatvezetői felmérésből származó adatokat használtunk. Utóbbiak kapcsán a tanulmányban érintett három területre fókuszálunk: (i) országimázs, mint a versenyképesség megítélésének egyik mutatója; (ii) rugalmasság és alkalmazkodóképesség, mint a versenyképesség és a fenntartható fejlődés kulcs sikertényezőjének megítélése; valamint (iii) a globalizációval szemben uralkodó attitűdök, amely a nyitottságot, a világgazdaságba való integrálódás, a globális értékláncba való szereplés szempontjából lényeges.

A 4. fejezetben Magyarországra koncentráltunk és a régiós versenytársakkal (Visegrádi országok: Csehország, Lengyelország és Szlovákia) történő összevetésben ismertettük a folyamatokat. A statisztikai és szubjektív értékítéletekre építő felmérések azt mutatják, hogy Magyarország tartósan veszít a nemzetközi porondon a versenyképességéből. Megakadt a dinamikus felzárkózási folyamata, mitöbb, a Visegrádi országok közt is a leszakadó és kívülálló (*outsider*) benyomást erősíti. Magyarországon a stabilitási kultúra kifejlődésére, a jó kormányzás alapértékei szerinti viselkedésre – például a fenntarthatóan kiegyensúlyozott államháztartásra, a hitelesség és áttekinthetőség, valamint elszámoltathatóságot biztosító intézményi fékek és ellensúlyok rendszerére – van szükség.

A tanulmány alapján legalább hat tanulság körvonalazható, amelyek a versenyképesség megítélésekor és annak előmozdításakor bírhatnak nagy relevanciával:

1) A modern versenyképesség értelmezése az állami és piaci dimenziók együttes figyelembe vételét igényli:

A társadalmi-gazdasági tanulás volt, és marad a fejlődés meghatározó motorja, amely folyamat életben tartását és előmozdítását a politika és az intézmények egymást kiegészítő, s egymásra épülő, szerves működése szavatolhatja. Ahogy azt láttuk, az intézményi struktúra hat az innovációs teljesítményre (a magán és közszférában egyaránt). Ezért a versenyképesség kultiválása az állami és piaci keretek és folyamatok együttes szemrevételezésével érhető el a legjobban.

2) A versenyképességet támogató makrogazdasági stabilitás nem pusztán számszaki megfelelésekben kezelendő:

Mindenképpen szükségeltetik annak elfogadása, hogy az olyan kategóriáknak, mint a szabályozás minősége, a felelős gazdálkodás mikéntje, a jó kormányzás, az áttekinthetőség stb. számszerűsíthetősége kérdéses. Ez nem jelenti azt, hogy a versenyképesség feltámasztása olyan makroökonómiai stabilizációval szorgalmazandó, amelyik pusztán a számszerűsíthető célokra (optimálisnak gondolt deficit és adósságráta célok, 3% valamint 60%) fókuszál. Az ilyen stabilizáció a destabilizáció felé vezet, ahogy ezt Magyarország esete példázta.

3) Az állami szektorbeli innováció a versenyképesség egyik előfeltétele:

A stabil és kiszámítható jogi és adminisztratív keretrendszer biztosításán túlmenően – ahogy arra több ízben utaltunk – az innovációs aktivitás serkentésére és folytatására van szükség az állami szektorban is. Így a szolgáltatások minőségén, a hozzáférés mértékén lehet javítani, ami fájdalmas kiigazításokkal jellemezhető jelenünkben egy bizalmat fenntartó, regeneráló csatorna lehet. E tekintetben tudatosítandó, hogy a bizalmi bázist megbontó bizonytalanságot nem célszerű növelni, azaz nem célszerű hektikus változtatásokra törekedni. A *korlátozottan diszkrecionális* beavatkozást, az inkrementális innovációkat kell elsősorban szorgalmazni e tekintetben, amelyek nem egy rögtönzések gazdaságpolitikába, hanem egy világos víziót megtestesítő, konszenzuson nyugvó, szélesebb stratégiába ágyazottak.

4) **Strukturálási váltási képesség és az alapértékek fenntartása egyszerre cél:** Mindezt természetesen az olyan alapértékek sérelme nélkül kell elvégezni, mint a transzparencia, az elszámoltathatóság, vagy az üzletmenet gördülékenységének előmozdításáért való folytonos küzdés. De ide tartozik a felelős költségvetési politika is, amely a makrogazdasági instabilitás valószínűségét fiskális oldalról minimalizálja. *A gazdaságpolitikának az adott ökoszisztéma strukturális váltási képességének javításán kell dolgoznia.* Teheti ezt úgy, hogy támogatja a tudástranszfert, a kutatás-fejlesztést, valamint a technológiai és nem-technológiai innovációs tevékenységeket, hozzájárul a hazai vállalatok transznacionalizálódásához, azaz a globális értékláncba való mélyebb integrációjukhoz, valamint a jövőbe való befektetéssel a szociális és infrastrukturális dimenzióban diszkrecionális beavatkozási képessége – ami felelős költségvetési gazdálkodás eredménye lehet – birtokában investál (oktatás, képzés, egészségügy stb. azért, hogy stabilabb alapot adjon az inkluzív növekedésnek).

5) **A puha tényezők bekapcsolása előremutató a versenyképesség értelmezésekor:** A közgazdaságtudomány terén zajló paradigmaváltásba jól illeszthető az IMD Versenyképességi Évkönyvének módszertana. A főáramban még mind a mai napig uralkodó, de visszaszorulóban lévő matematikai modellezhetőséget és a számszerűsíthető tényezőkre történő kizárólagos koncentrációt mindenek felettiként hirdető dogmát az Évkönyv egyértelműen meghaladja. Országok versenyképességének értékelésekor a bizonytalanságot csökkentő, vagy azt növelő politikai viselkedésmódnak külön figyelmet érdemes szentelni, mert az befolyásolja a hazai és külföldi megítélést is. *Ez azt jelenti, hogy a versenyképesség modern megítélésekor vissza kell csatolni a közgazdasági elemzésekbe a társadalomtudományokban jól ismert puha kategóriákat,* úgymint a bizalmat, a szavahihetőséget, az informális intézményeket. Ezek nem könnyen számszerűsíthetőek, ugyanakkor a különféle rangsorok változását erőteljesen magyarázzák, hisz a gazdaságpolitika végrehajtása szempontjából elemi fontosságúak.

6) **Törekedni kell a versenyképességi mérési módszerek gyenge pontjainak kijavítására:** Végezetül, és az ötödik ponthoz kapcsolódóan, az IMD Versenyképességi Évkönyv számos pozitívuma mellett természetesen meg kell említenünk annak gyengeségeit is. Legalább két gyengeséget lehet kiemelni: (i) A globális értéklánc fejlődése miatt egyre fontosabbá válna nem csak az adott országban tevékenykedő vállalatvezetőket, hanem a külföldön tevékenykedő, értékláncban fontos pozíciót betöltő tagvállalatainak, partnereinek is a véleményét megismernünk. Ide sorolhatóak még a kockázati tőkealapok, az üzleti angyalok, a re-exportőrök, a finanszírozó külföldi anyabankok stb. (ii) A statisztikai adatokra építve érdemes óvatos következtetéseket, gazdaságpolitikai ajánlásokat megfogalmazni, azok precizitása és valóság hűbbé tétele továbbra is feladat. Hiszen a szolgáltatás kereskedelem rögzítése statisztikai anomáliákkal terhes, az *offshore outsourcing* pedig nem látható GDP-t termel, amelyek figyelembe vétele a termelékenységet, a versenyképességet is más megvilágításba helyezné.

Hivatkozásjegyzék

- Aghion, P. (2012): Teremtő rombolás. Verseny és innováció. Alinea Kiadó, 2012.
- Akerlof, G. A. – Shiller, R. J. (2009): *Animal Spirits: How Human Psychology Drives the Economy, and Why It Matters for Global Capitalism*. Princeton University Press.
- Blanchard, O. – Leigh, L. (2013): Growth Forecast Errors and Fiscal Multipliers. *IMF Working Paper*, No. 1.
- Brynjolfsson, E. – Hitt, L. M. (2000): Beyond Computation: Information Technology, Organizational Transformation and Business Performance. *Journal of Economic Perspectives*, 14. évf., 4. szám 23-48. o.
- Bryson, J. – Monnoyer, M. (2004): Understanding the relationship between services and innovation: the RESER review of the European service literature on innovation, 2002. *The Service Industries Journal*, 24. évf., 1. szám 205-222. o.
- Cantwell, J. (2005): Innovation and Competitiveness. In: Fagerberg et al. (szerk.): *Oxford Handbook of Innovation*. Oxford: Oxford University Press. 543-567. o.
- Carpenter, E. – Marshall, M. (1960): *Explorations in Communication*. Beacon Press.
- Chikán Attila – Czakó Erzsébet – Zoltayné Paprika Zita (szerk.) (2004): Fókuszban a verseny – Gyorsjelentés a 2004. évi kérdőíves felmérés eredményeiről. „Versenyben a világgal 2004–2006 – Gazdasági versenyképességünk vállalati nézőpontból” című kutatás. BCE Versenyképesség Kutató Központ, Budapest.
- Coibion, O. – Gorodnichenko, Y. (2010): Does the Great Recession really mean the end of the Great Moderation? *VoxEU.org*, Elérhető: <http://www.voxeu.org/index.php?q=node/4496> Letöltve: 2013.12.20
- Cooke, P. (1992): Regional Innovation Systems: Competitive Regulation in the New Europe. *Geofonwi*, 23. évf., 3. szám 365-382. o.
- Crafts, N. (2004): Globalisation and Economic Growth: A Historical Perspective. *The World Economy*, 27. évf., 1. szám 45-58. o.
- Damrosch, D. (2007): Global Regionalism. *European Review*, 15. évf., 1. szám 135-143. o.
- Deaton, A. (2013): *The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality*. Princeton University Press.
- Dedrick, J. – Gurbaxani, V. – Kraemer, K. L. (2003): Information Technology and Economic Performance: A Critical Review of the Empirical Evidence. *ACM Computing Surveys*, 35. évf., 1. szám 1-28. o.
- Delgado, M. – Ketels, C. – Porter, M. E. – Stern, S. (2012): The Determinants of National Competitiveness. *NBER Working Paper* No. 18249
- Edquist, C. (2005): Systems of Innovation: Perspectives and Challenges. In: Fagerberg, J. – Mowery, D. C. – Nelson, R. R. (szerk.) (2006): *The Oxford Handbook of Innovation*. Oxford University Press, New York. 181-208. o.
- European Commission (1999): *Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation of Regions in the EU*. Brüsszel.
- Európai Bizottság (2011): *Policies in Support of Service Innovation*. An INNO-Grips policy brief by ICEG European Center. Principal author: Olivér Kovács. Budapest. Elérhető: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/proinno/inno-grips-policy-brief-3_en.pdf Letöltve: 2013.12.20

- Európai Bizottság (2012): Policies Supporting Innovation in Public Service Provision. An INNO-Grips policy brief by ICEG European Center. Author: Olivér Kovács. Budapest. Elérhető: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/proinno/inno-grips-policy-brief-5_en.pdf Letöltve: 2013.12.30
- Európai Bizottság (2013a): ClusterCollaboration.eu. Európai Bizottság, Vállalkozáspolitikai és Ipari Főigazgatóság. Elérhető: <http://www.clustercollaboration.eu/> Letöltve: 2013.06.19
- Európai Bizottság (2013b): Powering European Public Sector Innovation: Towards A New Architecture. Report of the Expert Group on Public Sector Innovation. Directorate-General for Research and Innovation. Elérhető: http://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/PSI_EG.pdf Letöltve: 2013.12.30.
- Fagerberg, J. – Srholec, M. – Knell, M. (2007): The Competitiveness of Nations: Why Some Countries Prosper while Others Fall Behind. *World Development*, 35. évf., 10. szám 1595-1620. o.
- Fatás, A. – Mihov, I. (2009): The 4 I's of Economic Growth. INSEAD. Elérhető: http://executive.education.insead.edu/ressources_edp/library/ckfinder/userfiles/files/INSEAD-Mihov-Fatas-The%20Four%20I's%20of%20economic%20growth.pdf Letöltve: 2013.12.02
- Freeman, C. – Soete, L. (1997): The Economics of Industrial Innovation. 3rd Edition, MIT Press, 1997
- Freeman, C. (1987): Technology, Policy and Economic Performance: Lessons from Japan. Pinter, London.
- Gervais, A. – Jensen, J. B. (2013): The Tradability of Services: Geographic Concentration and Trade Costs. *NBER Working Paper* No. 19759
- Glushko, R. J. (2008): Designing a Service Science Discipline with Discipline. *IBM Systems Journal*, 47, évf., 1. szám 15-27. o.
- Hámori Balázs – Szabó Katalin (2006): Információgazdaság. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kahneman, D. (2013): Thinking, Fast and Slow. Farrar, Straus and Giroux.
- Keefer, P. – Knack, S. (2005): Social Capital, Social Norms and the New Institutional Economics. In: *Handbook of New Institutional Economics*, 27. fejezet 700-725. o.
- Kettl, D. P. (2002): The Transformation of Governance: Public Administration for Twenty-First Century America (Interpreting American Politics). Baltimore, Johns Hopkins University Press.
- Kovács, O. (2013): Black Swans of Creeping Normalcy? An Attempt to a Holistic Crisis Analysis. *Eastern Journal of European Studies*, 4. évf., 1. szám 127-143. o.
- Kovács, O. (2014a): Endogenously Increasing Uncertainties and Governance. TIGER Working Paper No. 130. Elérhető: <http://tiger.edu.pl/aktualnosci/2014/TWP-130.pdf> Letöltve: 01.02.2014
- Kovács, O. (2014b - megjelenés alatt): Temin, P. – Vines, D. (2013): The Leaderless Economy: Why the World Economic System Fell Apart and How to Fix It. Princeton University Press. *Acta Oeconomica*
- Kovács, O. (2014c - megjelenés alatt): Hungary and the Eurozone – The Need for a More Systemic Approach. In: Schweiger, C. – Magone, J. M. (ed.) (2014 - megjelenés alatt): Core-Periphery Relations in the European Union: An Emerging Political Economy of Differentiated Integration.
- Kretschmer, T. (2012): Information and Communication Technologies and Productivity Growth: A Survey of the Literature. *OECD Publishing*, 2012
- Langergaard, L. L. – Scheuer, D. (2012): Towards a Deeper Understanding of Public Sector Innovation. In: *Case Studies in Service Innovation. Service Science: Research and Innovations in the Service Economy*. Springer Science+Business Media New York, 167-193. o.

- Lowi, T. J. (1964): American Business, Public Policy, Case-Studies, and Political Science. *World Politics*, 16. évf., 4. szám 677-715. o.
- Lowi, T. J. (1972): Four Systems of Policy, Politics, and Choice. *Public Administration Review*, 32. évf., 4. szám 298-310. o.
- Lundvall, B. A. (2002): The University in the Learning Economy. *DRUID Working Paper* No. 6
- Maddison, A. (2001): The World Economy: A Millennial Perspective. OECD Publishing, Párizs.
- Moretti, E. (2012): The New Geography of Jobs. Mariner Books.
- Negroponte, N. (1996): Being Digital. Vintage.
- Ostrom, E. (1998): A Behavioural Approach to the Rational Choice Theory of Collective Action. *American Political Science Review*, 92. évf., 1. szám 1-22. o.
- Perez, C. (2002): Technological Revolutions and Financial Capital: the Dynamics of Bubbles and Golden Ages, Elgar, Cheltenham
- Porter, M. E. (1990): The Competitive Advantage of Nations. London/New York: Macmillan.
- Porter, M. E. (2004): Building the Microeconomic Foundations of Prosperity: Findings from the Business Competitiveness Index.
- Porter, M. E. – Ketels, C. (2003): UK Competitiveness: Moving to the Next Stage. DTI Economics Paper.
- Pressman, J. L. – Wildavsky, A. (1973): Implementation: How Great Expectations in Washington are Dashed in Oakland or Why It's Amazing that Federal Programs Work at All. Berkeley, University of California Press.
- Ravallion, M. (2013): The Idea of Antipoverty Policy. *NBER Working Paper* No. 19210.
- Reinert, E. (szerk.) (2004): Globalization, Economic Development and Inequality: An Alternative Perspective, Cheltenham, Elgar.
- Rittel, H. W. J. – Webber, M.W. (1973): Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences*, 4. szám 155-169. o.
- Robertson, R. (1992): Globalization: Social Theory and Global Culture. SAGE.
- Rodrik, D. (2012): Do We Need to Rethink Growth Policies? In: Blanchard, O. – Romer, D. – Spence, M. – Stiglitz, J. (szerk.) (2012): In the Wake of the Crisis – Leading Economists Reassess Economic Policy. MIT Press, 157-168. o.
- Rosenzweig, P. (2007): The Halo Effect...and the Eight Other Business Delusions that Deceive Managers. Free Press.
- Sachs, J. (2006): The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time. Penguin Books.
- Sawhney, M. (2006): Going Beyond the Product. The Service-Dominant Logic of Marketing: Dialogue, Debate, and Directions. In: Lusch, R. – Vargo, S. (szerk.) Armonk. NY: M.E. Sharpe, 365-380. o.
- Sen, A. (1993): Capability and Well-Being. In: Sen, A. – Nussbaum, M. (szerk.) (1993): The Quality of Life. Oxford Clarendon Press, New York
- Sen, A. (1999): Development as Freedom. New York: Knopf.
- Singer, H. (1972): Employment, Incomes and Equality. A strategy for increasing productive employment in Kenya. International Labour Office. Elérhető: http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/1972/72B09_608_engl.pdf Letöltve: 2013.01.02

- Stöhr, W. B. (1985): Changing External Conditions and Paradigm Shift in Regional Development Strategies? In: Musto, S. A. – Pinkele, C. F. (1986): Europe at the Crossroads. Agendas of the Crisis. Praeger, 283-207. o.
- Szentes Tamás (2011a): Fejlődés-gazdaságtan. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Szentes Tamás (2011b): Concept, Measurement, and Ideology of “National Competitiveness”. *Köz-Gazdaság*, Special English Language Issue, 2011. december.
- Szentes Tamás (2012): A „nemzeti versenyképesség” fogalma, mérése és ideológiája. *Magyar Tudomány*, 6. évf., 5. szám: Elérhető: <http://www.matud.iif.hu/2012/06/05.htm> Letöltve: 2013.12.20.
- Tabellini, G. (2008): The Scope of Cooperation: Values and Incentives. *CESifo Working Paper Series* No. 2236
- Temin, P. – Vines, D. (2013): The Leaderless Economy: Why the World Economic System Fell Apart and How to Fix It. Princeton University Press.
- Van Dalen, H. P. – Henkens, K. (2013): Dilemmas of Downsizing during the Great Recession: Crisis Strategies of European Employers. *De Economist*, 161. évf., 3. szám 307-329. o.
- Vuković, D. – Jovanović, A. – Đukić, M. (2012): Defining Competitiveness Through the Theories of New Economic Geography and Regional Economy. *J. Geogr. Inst. Cvijic*. 62. évf., 3. szám 49-64. o.

Függelék

1. táblázat: Visegrádi országok - Trendszemléletben

		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Magyarország (50)	gazdasági teljesítmény	37	38	39	33	40	44	35	44
	kormányzati hatékonyság	35	40	47	50	51	52	51	52
	üzleti hatékonyság	33	41	45	52	47	50	49	55
	infrastruktúra	28	25	27	33	35	35	35	38
Szlovákia (47)	gazdasági teljesítmény	47	42	32	34	54	57	55	52
	kormányzati hatékonyság	22	37	31	34	41	42	43	48
	üzleti hatékonyság	31	28	26	26	43	42	43	45
	infrastruktúra	37	38	36	37	40	41	39	41
Csehország (35)	gazdasági teljesítmény	23	29	20	25	29	34	29	38
	kormányzati hatékonyság	29	41	33	31	33	28	30	36
	üzleti hatékonyság	30	36	34	36	40	35	41	40
	infrastruktúra	25	27	24	25	26	29	30	29
Lengyelország (33)	gazdasági teljesítmény	46	41	31	39	24	31	30	36
	kormányzati hatékonyság	50	52	49	44	36	35	36	27
	üzleti hatékonyság	52	52	50	50	38	41	39	35
	infrastruktúra	39	40	37	39	36	34	36	36

Forrás: IMD WCY 2013